

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ในการรวมรวมข้อมูล

“ทกวันนี้ความเจริญในบ้านและเมืองทั่วทุกแห่งในประเทศไทย ได้รวดเร็ว เพราการคุณภาพดีต่อ กันได้สูงยิ่งขึ้น นับวันขบธรรมเนียมของเดิมมีแต่จะเปลี่ยนแปลงและกล่าวไปตามอ่านใจแห่งความเจริญ และความก้าวหน้าของประเทศด้วยเหตุตั้งนี้นานาชาติที่เจริญแล้วจึงตั้งไว้รวมเรื่องชนบทธรรมเนียมเหล่านี้รักษาไว้ไม่ให้สูญ”¹

แต่การรวมรวมข้อมูลคติชาวบ้านของไทยเรา ยังทำกันในหมู่ผู้สนใจ เช่น ผู้ที่ร่วมรวมเพื่อทำบริษัทภานินพนธ์ วิทยานินพนธ์ ซึ่งทำกันจำกัดอยู่ในวงแคบ และการรวมรวมข้อมูลของผู้ที่สนใจแต่ขาดหลักวิชา บางครั้งก็ทำไปไม่ถูกต้องตามวิธีหรือหลักการรวมรวมข้อมูลของวิชาคติชาวบ้านกล่าวคือ ผู้ร่วมรวมจะกับข้อมูลจากผู้ให้ปากคำโดยตรงแล้วนำมาเปลี่ยนแปลงโดยเปลี่ยนเรื่นสำวนของตนเอง บางครั้งผู้ให้ปากคำเป็นคนพื้นบ้านรุ่นเก่า (ผู้เฒ่าผู้แก่) และเป็นผู้ใช้ภาษาที่ไม่สามารถเขียนอ่านเขียนเจ้าของถิ่นจริงๆ เมื่อให้ปากคำ หรือเล่าเรื่องราวต่างๆ ก็จะใช้คำศัพท์ของห้องถิ่นผู้ร่วมรวมบางท่านเห็นว่าผู้อ่านที่ไม่ใช้เจ้าของห้องถิ่นนั้นจะไม่เข้าใจกับเปลี่ยนแปลงคำศัพทนั้นๆ ให้เป็นภาษาภาคกลางเสีย หรือ บางตอนมีถ้อยคำ方言คายกัดหักเสีย หรือเปลี่ยนให้สุภาพ ทำให้ไม่เห็นห้องเดิมไม่เห็นธรรมชาติที่แท้จริง ซึ่งเป็นการทำให้ข้อมูลนั้นๆ ขาดคุณค่าไปอย่างน่าเสียดายโดยความรู้เท่าไม่ถึงกัน บางครั้งผู้ร่วมรวมเห็นว่าสำวนบางตอนไม่รื่นหุ้น ก็แก้เสียงใหม่ เช่น ในคำนำข่องนิทานพื้นบ้านภาคอีสาน เรื่อง ท้าวเต่าคำ² ว่า

“หนังสือเรื่องท้าวเต่าคำนี้เดิมเป็นของปราชญ์โบราณเจริญอักษรไทยน้อย ไม่ทราบว่าครั้งไหนเรียนเรียงไว้ และได้เชื่ยนตอกันมาหลายชั่วคันแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไฟเราะ และมีคติควรจำเป็นบางอย่าง ทั้งเค้าความของเรื่องก็ไม่แพ้หนังสืออื่นๆ ซึ่งเป็นแผนกเดียวกัน ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้ชาระแก้ไขจัดพิมพ์ขึ้นไว้เพื่อรักษาสำวนมิให้เสื่อมสูญ ส่วนการช่วยครัวเรือน ข้าพเจ้าได้ตัดเดิมบางเบื้องบางแห่งเพราสำวนเดิมเป็นภาษาใบ้รายเดียวมาก ซึ่งคนสมัยนี้ไม่เคยเข้าใจ... เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ตัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมให้ดีขึ้นอีก ตามความเห็นและความสามารถของข้าพเจ้าที่จะทำได้ แต่ใจความของเรื่อง ข้าพเจ้ารักษาไว้อย่างยิ่งที่จะให้เป็นไปตามรูปเดิม”

¹ กรมศิลปากร “คำเรียงเมื่อพิมพ์ครั้งแรก” อัมมิธรรมกนกภาก 25 กรณเดือนพฤษ หน้า 1

² คือพุทธศัพท์ของห้องถิ่นโนโตรกร ไม่ใช่คำภาษากรุงเทพฯ แม้ว่าพุทธศัพท์ให้เป็นสำเนียงภาษาต้น

³ น้อย พิภพัน นิกานเรื่องท้าวเต่าคำ หน้า 1 น้ำ

จะเห็นว่าในบางครั้งการรวบรวมข้อมูลติชาวบ้านยังทำกันอย่างขาดหลักการ เพราะเกิดความเข้าใจผิดกันว่า ควรจะปรับปรุงให้เป็นสำนวนที่ໄพเราะชี้น แท้จริงแล้วการคงสำนวน คำพูดของผู้ให้ปากคำให้เป็นแบบเดิม แบบสมบูรณ์ที่สุด (Authentic) ไม่เปลี่ยนแปลงจะให้คุณค่ามากกว่า

บางครั้งข้อมูลที่รวบรวมมา ก็เป็นข้อมูลใหม่ที่เกิดขึ้นในชั้นหลัง หรือถูกดัดแปลงจนแทบจะไม่คงถ้อยคำเดิม คติชาวบ้านที่แต่เดิมไม่ใช่เป็นเพลงชาวด้าน นิทาน ปริศนาคำทายฯลฯ แม้จะแต่งตี มีถ้อยคำน่าฟัง แต่ก็ถือคุณค่า เพราะไม่ใช่สิ่งที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดของชนถื้นนั้นจริงๆ จึงขอยกข้อคิดของ พระราชาธรรมวงศ์เรอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเล่าไว้ในหนังสือเรื่อง The Past Time of Rhyme, Making and Singing in Rural Siam. (J.S.S. Vol. XX 1972) ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงแสดงป้าภูกathaที่สยามスマคณว่า

“ได้ทรงแต่งบทเล่นเพลงขึ้นมาบทหนึ่งโดยเลียนวิธีแต่งตามแบบอย่างของชาวนบก แล้วประทานให้ชาวนบกผู้คน (ที่) อ่านหนังสือออก ทดลองร้องเป็นท่านของเพลง ผู้คนอ่านได้ตื่อขึ้นแต่ทรงคิดว่า ถ้าจะให้เขาแต่งบทเล่นเพลงของเขารอง ดูเหมือนจะได้เร็กว่าอ่านบทที่ทรงนิพนธ์ไว้ และในที่สุดก็ร้องบทที่นิพนธ์ไว้ได้เรียบร้อย ได้ทรงถามความเห็นของนักเล่นเพลงว่าบทที่ทรงนิพนธ์ขึ้นไว้นี้เป็นอย่างไรก็ได้รับตอบเป็นเสียงเดียววันว่า มีถ้อยคำยากแทบกงนั้น และโวหารการประพันธ์ตอนเกี้ยวยพาราสิกใช้คำพูดสูงเกินกว่าที่หญิงสาวชาวนบกจะเข้าใจ ถ้าใช้เป็นบทร้องเกี้ยว สาวชาวบกคงงงนั้น และร้องตอบแก้ไม่ได้”¹

ประเภทของข้อมูล

1. ข้อมูลจากปฐมภูมิ หรือ ข้อมูลชนเผ่า (Primary Resources) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากชาวบ้านโดยตรง อาจเก็บโดย การสัมภาษณ์ การสังเกต การให้ตอบแบบสอบถาม หรือเก็บของจริง เหล่านี้เป็นข้อมูลแบบปฐมภูมิทั้งสิ้น

2. ข้อมูลจากทุติยภูมิ หรือ ข้อมูลชั้นรอง (Secondary Resources) ข้อมูลประเภทนี้เป็นข้อมูลที่เก็บจากแหล่งที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว (จากข้อมูลประเภทที่ 1) เรียกว่า แหล่งทุติยภูมิ ส่วนใหญ่ของข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิจะได้จากหนังสือต่างๆ ที่ชาวบ้าน หรือนักติชาวบ้าน จดบันทึกถ่ายทอด เอาไว้สำหรับแหล่งข้อมูลประเภทนี้ กำลังมีเพิ่มมากขึ้นในบัจจุบัน เพราการพิมพ์เจริญขึ้นตลอดทั้งมีผู้ใฝ่รู้รวมข้อมูลติชาวบ้านมากยิ่งขึ้น แต่หนังสือที่เก่าๆ จริงๆ ก็มักจะสูญหายไปมาก เพราะยังเปลี่ยนมือผู้เก็บรักษาต้นฉบับเป็นหลายมือหลายชั้วอายุคน ความชำรุดชำหายนะยังมีมากขึ้น และปรากฏว่าผู้รักษาต้นฉบับระยะต่อๆ มา มักจะเห็นคุณค่าของหนังสือเหล่านั้นน้อยลง ที่เห็นเป็นสิ่ง

¹ กรมศิลปากร ลักษณะนឹមugas 25 หน้า 2-3.

การรำคาญกันนำไปเผาเสียก็มี ปลวกกินเสียก็มาก ข้อมูลประเกณ์ถ้าเก่า ๆ มักจะดับน้ำก็ในสมุดข้อย สมุดใบลาน สมุดไทยที่เขียนด้วย 朗 ทางบักษ์ ได้มีหนังสือที่เรียกว่า บุ๊ด มี 2 ชนิด คือ บุ๊ดคำอย่าง หนึ่ง เป็นหนังสือที่เนื้อกระดาษสีดำเขียนด้วยตัวอักษรสีเหลือง หรือ 朗 อีกอย่างหนึ่งเรียกว่าบุ๊ดขาว เป็นหนังสือที่มีเนื้อกระดาษสีขาว เขียนด้วยหมึกสีดำ ส่วนข้อมูลที่มัดจดบันทึกไว้ในชั้นหลังบางทีก นำมาพิมพ์เป็นเล่มออกมาจำหน่ายเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น เรื่องหัวหมาหยุย, หัวเต่าคำ, ก้าพร้าว น้อย นิทานของทางภาคเหนือ หรือ ทางพายัพ ก็มีเช่น หมาขนคำ, สุวรรณ, เมฆะ, นกกระ ชาบ, เจ้าโสวัตร์ หรือ สุวัตร์ เป็นต้น

ข้อดีข้อด้อยของข้อมูลที่สองประเภท

ข้อมูลที่สองประเภทมีข้อดี ข้อด้อยต่างกัน ตามหลักของวิชาคติชาวบ้านถือว่าข้อมูลแบบ ปฐมภูมิเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าที่สุด เพราะ เชื่อแน่ว่าถูกต้อง เพราะได้จากแหล่งตนกำเนิด หรือจาก เจ้าของคติชาวบ้านโดยตรง ไม่มีการผ่านผู้หันผู้หันไปเลย แต่ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ ก็มี ข้อด้อย คือ ความสัมเปลือกในด้าน

1. เวลา
2. การลงทุน หรือ ทุนทรัพย์
3. แรงงาน

เพราะ เมื่อเราจะรวบรวมคติชาวบ้านจากชนกลุ่มใด เราจะต้องมีเวลาไปเก็บรวบรวมโดย ตรง อาจต้องสัมภาษณ์ สังเกต จดบันทึกซึ่งต้องใช้เวลาในการเก็บไม่น้อย บางครั้งต้องเสียเวลา แรมเดือนเพื่อสร้างความสนิทสนม หรือสัมพันธภาพกับกลุ่มชนนั้น ๆ นอกจากนี้ ยังต้องใช้ทุนทรัพย์ ใน การจัดซื้อเครื่องใช้อุปกรณ์ต่างๆ สำหรับการเก็บข้อมูล เช่น แบบบันทึกเสียง เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป หรือ อาจต้องใช้กล้องถ่ายภาพยนตร์ หรือ สไลด์ เป็นต้น ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แรงงาน ได้แก่ ตัวบุคคลที่จะไปเก็บข้อมูล บางครั้งหากเราจะเก็บคนเดียวอาจจะต้องใช้เวลามาก จึงอาจ ต้องมีผู้ช่วย คือ ต้องใช้แรงงานเพิ่มขึ้น ดังนั้นเราจะเห็นว่า การเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมินั้นเปลือก มากในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว แต่ข้อมูลแบบนี้มีคุณค่ามากที่สุด ควรค่าแก่การศึกษาและนำมา วิเคราะห์ สังเคราะห์ สังเคราะห์ ตามขั้นตอนที่ได้ที่สุด

ส่วนข้อมูลแบบทุติยภูมิ ก็มีข้อดีข้อด้อยตรงกันข้ามกับข้อมูลแบบปฐมภูมิ กล่าวคือ ข้อมูล ประเภททุติยภูมิ บางครั้ง เก็บมาไม่ถูกตามหลักวิชาการของการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงทำให้ผิดไปจาก ความเป็นจริง และด้วยคุณค่าไป แต่มีข้อดี คือ หากเราจะนำข้อมูลแบบทุติยภูมิมาศึกษา ก็ไม่เสีย เวลา ไม่ต้องลงทุนหรือ แรงงานมากเท่ากับการเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ

จุดมุ่งหมายของการเก็บรวบรวมข้อมูล

- เพื่อเก็บรักษาคติชาวบ้านดั้งเดิมให้สืบทอดหรือลิมเลื่อนไปในที่สุด
- เพื่อให้เห็นความแตกต่างของวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น แต่ละกลุ่มชน
- เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคติชาวบ้านในกลุ่มชน หรือท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ที่เปลี่ยนไปตามความเหมาะสม, การสมัย ซึ่งอาจเป็นการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมเดิม กับวัฒนธรรมใหม่ หรือ วัฒนธรรมบางอย่างไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันจึงไม่เป็นที่ยอมรับปฏิบัติในกลุ่มชน หรือท้องถิ่นนั้น ๆ
- เพื่อให้เห็นแนวโน้มที่เป็นสากลของคติชาวบ้าน เช่น ค่านิยมบางประการที่เป็นสากล (Universal Values) ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนใด ซึ่งอาจแตกต่างกันในทางเชื้อชาติ ศาสนา การปกครอง หรือ ภูมิภาคห่างไกลกันเพียงใดก็ตาม แต่มีจุดร่วมกัน เหมือนกันได้ เช่น ความนิยมในความยั่งยืน หมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นผู้มีบุญญา ความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญู ความมั่นคง ประมาณตน ความอดกลั้นต่อภิลิสต์ต่าง ๆ เป็นต้น

สาหบ ลาล ศรีวาราства (Sahab Lal Srivastava)¹ ได้นั่นจุดมุ่งหมายหรือซึ่งให้เห็นความสำคัญของการศึกษาข้อมูลเชิงปริยบว่า

- ต้องการแสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ที่เป็นสากลของวัฒนธรรม (Universal principles of culture)
- วัฒนธรรมพื้นบ้าน อาจเป็นแนวคิด หรือ วิถีดำเนินชีวิตอย่างง่าย ๆ ของคนส่วนใหญ่ของกลุ่มชนของสังคมนั้น เรื่องของ คติชาวบ้านไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงของในอดีต แต่ยังใช้อยู่ในชีวิตปัจจุบันก็ได้
- ทำให้เราเข้าใจวัฒนธรรมของเรา และเข้าใจองค์ประกอบของสังคมของมนุษย์ จะช่วยให้เราเข้าใจจิตวิทยาของมนุษย์ ช่วยในการปรับตัวของคนในวัฒนธรรมต่าง ๆ ในโลกจากการเรียนรู้ หรือศึกษาจากวัฒนธรรมของเข้า
- เพื่อพิสูจน์ความจริงว่า วัฒนธรรมเป็นส่วนรวม (Culture as a whole)
- เพื่อเราทราบว่า วัฒนธรรมใดใหม่ วัฒนธรรมใดเก่า วัฒนธรรมใดล้าหลัง และ วัฒนธรรมใดทันสมัย อนึ่ง ทำให้เราทราบว่า วัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของท้องถิ่น วัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมที่ใช้แพร่หลายทั่วไป กับทั้งช่วยให้ วัสดุของท้องถิ่นนั้นมีค่าขึ้นในสายตาของผู้พูดเห็น (ทำให้ผู้พูดเห็นเห็นคุณค่าของวัสดุท้องถิ่นขึ้น)

¹ Sahab Lal Srivastava, *Folk Culture and Oral Tradition* p.1 – 2.

ก ลุ่ม ช น ที่ ค ว ร เ ล อก ศ ก ษา

เนื่องจากเรามีจุดมุ่งหมายในการเก็บข้อมูลแตกต่างกันหลายประการ ดังนั้น เราจึงอาจพิจารณากลุ่มชน ห้องถีน หรือหมู่บ้าน ที่จะเก็บข้อมูลได้เป็นรายลักษณะตามกลุ่มวัฒนธรรมย่อย (Subcultures) เพราะในสังคมใหญ่ประกอบไปด้วยสมาชิกของสังคมและมีพฤติกรรมของบุคคลกลุ่มย่อย (Subgroup) ปรากฏอยู่เสมอ นั่นคือ บุคคล กลุ่มย่อย ปฏิบัติวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมใหญ่ และในขณะเดียวกันก็ปฏิบัติวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มของตนอีกด้วย วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มนี้ทางสังคมวิทยา เรียกว่า วัฒนธรรมย่อย (Subcultures) ซึ่งอ่านนี้ อาภาภิรมได้ แยกออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้¹

1. วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ (Ethnic Subcultures) หมายความว่า สังคมใหญ่ประกอบด้วยบุคคลหลายเชื้อชาติ เช่น สังคมไทย ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลายเชื้อชาติ ได้แก่ จีน อินเดีย มุสลิม และ 马来ย় เป็นต้น กลุ่มบุคคลต่างเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในสังคมไทยปฏิบัติวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง กล่าวคือ มีประเพณีหรือธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกไปจากวัฒนธรรมของส่วนรวม

2. วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ (Age Subcultures) บุคคลในวัยต่าง ๆ มักนิยมปฏิบัติวัฒนธรรมตามกลุ่มบุคคลที่มีเกณฑ์อายุรุ่นราวกว่าเดียวกัน เพราะฉะนั้น วิถีแห่งการดำรงชีวิต (Life Style) ของบุคคลตามเกณฑ์อายุที่แตกต่างกันย่อมแตกต่างกันไป เช่น บุคคลวัยรุ่นนิยมปฏิบัติตามในสังคมแบบหนึ่ง เช่น การไว้ทรงผม แบบกางเกง สีสันของเสื้อผ้าสำนวนการพูด อย่างที่เรียกว่า “วัฒนธรรมวัยรุ่น” ส่วนคนแก่ที่ปัจจุบันหรือสองห้างอดิเรกทำ เช่น เล่นกล้วยไม้ สะสมต้นบอน ตะโภดด เป็นต้น

3. วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น (Regional Subcultures) ห้องถีนต่าง ๆ ย่อมมีการปฏิบัติวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง เช่นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ของประเทศไทยจึงมีการปฏิบัติวัฒนธรรมอันเป็นที่นิยมในห้องถีนของตน เช่นภาษาพูด การละเล่น และประเพณี เป็นต้น

4. วัฒนธรรมย่อยเชิงอาชีพ (Occupational Subcultures) บุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ย่อมมีธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเป็นที่นิยมกันในหมู่ผู้ประกอบอาชีพเดียวกัน เช่นนักธุรกิจ นักแสดงภาพยนตร์ นักหนังสือพิมพ์ นักดนตรี และหมonusด ต่างก็มีวิถีชีวิตตามแบบฉบับอันเป็นที่ยอมรับกันในหมู่พวกของตน

¹ อ่านน์ อาภาภิรม ผังคน วัฒนธรรม และประเทศไทย หน้า 102.

จากหลักเกณฑ์การแบ่งวัฒนธรรมย่อยทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ เราสามารถนำมาประกอบการพิจารณาเลือก กลุ่มนั้น หรือหมู่บ้านที่จะเก็บข้อมูลได้ เพราะกลุ่มที่มีวัฒนธรรมย่อยหนึ่ง ๆ ย่อมมีแนวปฏิบัติหรือคติชาวบ้านแตกต่างกันไป และย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้วย เราอาจจะเลือกสถานที่ในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ กันไปตามจุดมุ่งหมายของเรา ซึ่งอาจแบ่งสถานที่ในการเก็บข้อมูลได้ดังนี้

1. ที่ ๆ เป็นกลุ่มเก่า (Old Folk) และเคร่งในระเบียบประเพณีดั้งเดิมเป็นพวก Conservative group ซึ่งมักจะพูดว่า “ปู่ย่าตายายเขาทำกันมาปฏิบัติกันมา” และก็เป็นสิ่งที่ดึงอยู่แล้ว (My father did it; it's good enough for me.) เหตุที่เลือกหมู่บ้านพากลุ่มเก่ารักษาแบบแผนเดิม (Conservative group) หรือพากดั้งเดิมนี้ เพราะพวgnี้จะรักษาความเก่าแก่แห่งคติชาวบ้านไว้ ไม่ว่า จะเป็นประเพณี ความเป็นอยู่ ความเชื่อต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นสิ่งสืบทอดกันมาที่ยังคงชุมชนบุรุษไว้ อิทธิพลของสีงภาษาต่างๆ (อันได้แก่วัฒนธรรมต่างห้องถีน หรือต่างชาติ) ยังไม่เข้าไปแทรกหรือผสมผสานจนทำให้คติชาวบ้าน หรือวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นเปลี่ยนไปอาจพิจารณาความเจริญหรือความสะดวกในการติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านนั้น ๆ กับหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วย การเดินทางจากหมู่บ้านนั้นไปยังหมู่บ้านอื่น หรือไปยังอื่นๆ เช่น การเดินทางต้องอาศัยเกวียน เพราะยังไม่มีทางรถแล่นติดต่อ หรือการคมนาคมมีทางเดียวคือทางน้ำแต่จะต้องพยายามเรือไปยังไม่มีเรือนรท หรือ หางยาว แล่นรับผู้โดยสารโดย ยังไม่มีไฟฟ้า การรับข่าวสารก็คือ พังวิทยุได้เท่านั้น โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ไปไม่ถึงรับไม่ได้ ลักษณะเช่นนี้อาจจะเชื่อได้ว่า วัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมอื่นยังไม่เข้าไปแทรกแซง หรือผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมมากนัก

2. ท้องถิ่นที่มีความขัดแย้งกัน (The area of conflict) หรือมีปัญหาอันเนื่องจากความแตกต่างหรือขัดแย้ง เช่น ความขัดแย้งกัน เพราะในท้องถิ่นมีคนนับถือศาสนาต่างกัน แบ่งแยกเป็น 2 ฝ่าย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในอาณาเขตเดียวกัน หรือมีคนต่างชาติเข้ามาประจำอยู่มาก ทำให้เกิดความแตกต่างหรือขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมกลุ่มนั้นใหม่ กับ วัฒนธรรมกลุ่มนั้นดั้งเดิม (กลุ่มนี้เจ้าของถิ่นเดิม) เช่น ภาคใต้ จังหวัดที่มีพาก อิสลาม จีน ไทย อยู่ปุ่นกัน หรือ ภาคอีสานบางจังหวัด มีไทย เมือง ลาว อยู่ปะบันกันเป็นต้น เมื่อศึกษาข้อมูลคติชาวบ้านของกลุ่มนี้ที่มีความขัดแย้งจะทำให้เราเข้าใจว่า กลุ่มคนทั้งสองนั้นมีทัศนะ และวิถีชีวิตต่างกันอย่างไร จึงทำให้ขัดแย้งกันจะช่วยขัดข้อความแตกต่างทางการดำเนินชีวิต หรือความเห็นที่ไม่สอดคล้องกันบางประการได้ เป็นการช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในกลุ่มนั้น ๆ ด้วย

3. เลือกกลุ่มที่มีวัฒนธรรมผสม หรือกลุ่มนี้จะมีอาชีพ ในกลุ่มนี้เราใช้อาชีพ เป็นเครื่องกำหนดในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง หรือวิทยากรผู้ให้ปากคำ เช่น อาชีพแพทย์ อาชีพพนาย

ความ หรือศึกษาเป็นดัน บางที่อาจเลือกจากกลุ่มที่มีวัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมผสม เพราะ สมาชิกในกลุ่มจากภูมิล้านนาต่างกันแล้วมาอยู่ร่วมกันในภาคหลัง แต่ก็มีจุดร่วมกันอยู่อย่างได้อย่าง หนึ่งก็ใช้ได้

ในการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาศึกษา เราอาจดึงบัญหาตามดูเองว่าอย่างรู้อย่างศึกษาอะไร จากคติชาวบ้านนั้น ๆ เพราจะทำได้ดังนี้

1. เราอาจตกลงใจคันคว้า หรือศึกษาเรื่องราวทางคติชาวบ้านในห้องถินที่บ้านผู้ศึกษา หรือรวบรวมมาก่อน อาจเก็บจากแหล่งชนบท หรือที่กระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ให้นากที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ ซึ่งจดอยู่ในผู้ที่สนใจกลุ่มเก่าหรือหมู่บ้านเก่า (Old Folk หรือ Conservative Group) เป็นหลัก

2. กลับไปสำรวจ หรือเก็บข้อมูลอีกรอบหนึ่ง เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีผู้รวบรวมข้อมูลทางคติชาวบ้านจากกลุ่มชนนั้น ๆ มา ก่อน เมื่อหลายปีมาแล้ว เช่น เมื่อ 5-10 ปี มาแล้ว เราอาจกลับไปสำรวจหรือรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มชนนั้นอีกรอบหนึ่ง เพื่อดูความเปลี่ยนแปลง ของคติชาวบ้านในกลุ่มชนนั้น ๆ

3. เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อพิสูจน์สมมุติฐาน (Hypothesis) โดยผู้ศึกษาตั้งสมมุติฐาน เกี่ยวกับกลุ่มชนนั้น ๆ ขึ้นมา แล้วออกไปปักกิษาวิธีความเป็นอยู่ของกลุ่มชนนั้นๆ (ศึกษาข้อมูลทาง คติชาวบ้าน) เพื่อเป็นตัวอย่างประกอบการพิจารณาสมมุติฐานว่า สมมุติฐานของเรานี้ดังไงดูก ต้อง หรือผิดเพียงไปอย่างไร แต่ในกรณีเก็บข้อมูลเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานนี้ ผู้เก็บรวบรวม หรือผู้ ศึกษาต้องมีความยุติธรรมไม่เข้าข้างสมมุติฐานของตน เพราะจะทำให้เกิดความผิดพลาดได้ ผู้ศึกษา ต้องยอมรับความจริงว่า สมมุติฐานใด ๆ ที่ดึงไว้อาจไม่ถูกต้องเสมอไปก็ได้ เพราะฉะนั้นอย่ายึดมั่น ในความคิดของตนเกินไป เพราะอาจเกิดกรณีเก็บข้อมูล เฉพาะเจาะจง หรือเฉพาะเรื่องเพื่อลากษณะ นี้ ไม่ลน្តามาเพื่อให้ตรงตามสมมุติฐานของผู้ศึกษา

การศึกษาเชิงปรียนเทียน

สาหบ ลาล ศรีวัสดา瓦¹ (Sahab Lal Srivastava) ได้กล่าวถึงการศึกษาคติชาวบ้าน หรือ วัฒนธรรมว่า อาจศึกษาเชิงปรียนเทียนได้หลายแบบตาม เช่น

1. ศึกษาสังคม 2 กลุ่ม (Two Communities) หรือมากกว่าที่มีอารยธรรมเหมือนกันจะมี ที่แตกต่างกันบ้างแต่ไม่มากนัก

2. ศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชนในเมือง ปรียนเทียนกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนในชนบท หมู่บ้าน (City Town Village)

¹ Sahab Lal Srivastava, *Folk Culture and Oral Tradition*, p. 1.

3. ศึกษาวัฒนธรรมของ หมู่บ้านที่มีศาสนาเหมือนกัน แต่อยู่ในอาณาเขตใกล้กัน
4. ศึกษากลุ่มนิยมอิทธิพลเหมือนกัน อยู่ในอาณาเขตเดียวกัน แต่ต่างศาสนากัน

บุคคลผู้เก็บรวบรวมข้อมูล

สติธ ทอมพ์สัน (Stith Thompson)¹ ได้แบ่งบุคคลที่จะเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. คณะผู้รวบรวมโดยตรง (Archive Staff)
2. คนงานที่จ้างมา ต้องอยู่ในความดูแลจากนักคดิ查วบ้าน หรือผู้เชี่ยวชาญ
3. นิสิต นักศึกษา ซึ่งอยู่ในความดูแลของอาจารย์ ผู้มีความรู้ในการเก็บข้อมูล
4. นักเก็บสมัครเล่น (Amateur) ซึ่งอยู่ในความดูแลควบคุมของหัวหน้าที่เป็นนักคดิ查วบ้าน หรือผู้รู้หลักเกณฑ์อย่างดี

คุณสมบัติของผู้รวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลทางคดิ查วบ้านนี้เป็นเรื่องยาก และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณสมบัติดังนี้คือ²

1. มีความรู้ในการรวบรวมข้อมูล เช่นรู้วิธีการรวบรวม, รู้ภาษาที่จะใช้สื่อความหมาย
2. มีทักษะในการเก็บ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้
3. มีความชื่อสัตย์ ความชื่อสัตย์เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการที่ผู้เก็บฯ อย่างจริงจัง และเก็บให้ตรงตามคำบอกเล่าของผู้ให้ปากคำ ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ย่อมจะถูกต้องและมีคุณค่าสูง

นอกจากนี้ สติธ ทอมพ์สัน (Stith Thompson) ยังได้เพิ่มเติมไว้อีกว่า “จะรวบรวมด้วยอุปกรณ์ใด ๆ ก็ตามความสำคัญขึ้นอยู่กับทักษะและวิจารณญาณของผู้รวบรวมเป็นอันดับแรก ผู้รวบรวมต้องพบปะกับวิทยกรอย่างสะดวกโดยปราศจากความรู้สึกเครствеิน จะต้องมีความสนใจอย่างจริงใจในชีวิৎความเป็นอยู่ พร้อมทั้งเข้าใจสุขทุกข์ของเขาเหล่านี้ด้วย ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจะต้องทำตนให้เป็นเยี่ยงสมาชิกในสังคม เพราะผู้รวบรวมบางคนอาจจะเป็นอาจารย์ ศาสตราจารย์ในโรงเรียน หรือในมหาวิทยาลัย สำหรับผู้ที่มีความสมดุลที่ในการรวบรวมอาจเป็นหนทางหรือไม่ก็เป็นนักบวช เพราะเขาเหล่านี้สามารถที่จะพบปะวิทยกรได้สะดวก และสม่ำเสมอ... ประกอบกับทัศนคติที่สำคัญคือ ความเห็นใจคน และความจริงใจที่จะเรียนรู้”³

¹ Stith Thompson, *The four Symposia on Folklore*, p.2.

² Stith Thompson, *Folklore*, p. 406

³ กังแก้ว อัทถากร รายงานการสัมมนาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยคลาส หน้า 112.

ดร. กี๊ก้า อัตถการ ได้ให้หลักเกณฑ์ในเรื่องคุณสมบติและบุคลิกของวิทยากรดังนี้¹

1. ทัศนะความเป็นกลางของผู้รับรวมข้อมูล ความเป็นกลางนี้สำคัญมากในการที่จะได้ข้อมูลที่แสดงถึงวิธีรับ และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมนั้นอย่างแท้จริง เช่นถ้าผู้รับรวมมีอคติกล่าวคือ รักห้องถูนี่หรือรวมนั่นมากเกินไป ก็อาจทำให้เราเลือกข้อมูลแต่ที่ดี ๆ และอาจพยายามกลบนgeföön สิ่งที่เราคิดว่ามันไม่มี ยกตัวอย่างเช่น ชีวิตของคนนั้นมีทั้งสองด้าน ดังนั้นเราควรดึงออกมายังให้ได้ตรงตามความเป็นจริง

2. ผู้รับรวมควรมีความอดทน และความสงบเสงี่ยมความอดทนและความสงบเสงี่ยมนี้ สำคัญมาก คือ เราต้องเข้าไปหาวิทยากรอย่างผู้ชู้ แล้วสภาพความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของชาวบ้านยังไม่ได้พอ อาจขัดกับความรู้สึกของเราว่า เราต้องอดทนและสงบเสงี่ยม ซึ่งถือเป็นคุณสมบติสำคัญของบุคลิกที่จะรับรวมข้อมูล อาจใช้คำกว้าง ๆ ว่า ผู้รับรวมควรเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี

บุคลลัญช์ให้ข้อมูล หรือวิทยากร

ดร. กี๊ก้า อัตถการ² ได้กล่าวถึงวิทยากรหรือผู้ให้ข้อมูลว่า การคัดเลือกวิทยากรเป็นสิ่งที่เหนื่อยความคุณของผู้รับรวม แต่ก็อาจพูดถึงแนวทางได้บ้าง คือ วิทยากรไม่จำเป็นจะต้องเป็นบุคลิกที่ให้ข้อมูลด้วยการตอบข้อคำถามเป็นประจำทุกวัน ทุกคนในหมู่บ้านก็มีแนวโน้มที่จะเป็นวิทยากรได้ทั้งนั้น ตั้งแต่เด็กเล็กไปจนถึงผู้ใหญ่ เรายาจะสังเกตพฤติกรรมได้ และหากจะสังภากายน์ หรือเก็บข้อมูลจากวิทยากร ไม่ควรเก็บจากวิทยากรคนเดียว เพราะอาจให้ข้อมูลที่เอียงไปได้ สิ่งที่น่าทำให้ยากับวิทยากรอีกอย่างหนึ่งคือ ในการเข้าไปในหมู่บ้าน เรายาจะหาผู้ที่พอดูดคุยกับเราไว้เรื่องและที่เขายินดีที่จะเป็นพี่เลี้ยงเราไว้สัก 2-3 คน เพื่อให้เขายืนเป็นผู้นำทาง และอธิบายให้วิทยากรเข้าใจว่าเรามีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการไปเก็บข้อมูล หรืออาจอธิบายให้เราเข้าใจในการทำตามให้เข้ากับวิทยากรได้ในเรื่องประวัติศาสตร์ส่วนตัวของวิทยากร เรายาควรทราบไว้เพื่อเป็นภูมิหลังบ้างดังนี้

1. ชื่อ สกุล เพศ อายุ ที่อยู่
2. วิทยากรมีอาชีพอะไร การศึกษามากน้อยเพียงไร

สำหรับคุณสมบติของวิทยากร หากวิทยากรในหมู่ชนที่เป็นกลุ่มเก่า (Old Folk) ควรมีคุณสมบติ คือ

1. เป็นคนสูงอายุ หรือมีประสบการณ์สูงหน่อยในชนกลุ่มน้อยมากพอกว่า
2. เป็นคนอื่นนั้น หรืออยู่ในกลุ่มน้อยมากดังแต่เกิด และไม่ควรย้ายไปอยู่ที่อื่นเป็นเวลานาน

¹ กี๊ก้า อัตถการ “วิธีการที่เก่าแก่ที่ชาวบ้าน” รายงานการสัมมนาวัฒธรรมพื้นบ้านไทยน้อย หน้า 112-113.

² อค หน้า 113-114

ในเรื่องวิทยากรนี้ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลอาจบันทึกข้อสังเกตเกี่ยวกับทัศนะและบุคลิกภาพของวิทยากรเอาไว้ด้วย

หลักเกณฑ์ในการเลือกหมู่บ้าน

1. เป็นใจกลาง หรือศูนย์กลางของตำบล เช่น มีโรงเรียน วัด ฯลฯ
2. จำนวนประชากรอยู่ในเกณฑ์กลาง ไม่มากน้อยเกินไป
3. ขนาดของหมู่บ้านไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป
4. ต้องเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมในอาณาเขตนั้น ๆ ได้¹
5. ประชาชนอ่านออกเขียนได้บ้าง
6. ถ้าเป็นกลุ่มเก่า (Old Folk) หมู่บ้านนั้นยังไม่วัฒนธรรมผสม หรือมีน้อยมาก
7. หมู่บ้านนั้น ๆ มีวิทยากรที่ให้ข้อมูลได้มากพอ (ในการเก็บเพื่อรักษาคติชาวบ้าน ไม่ให้สูญ จากกลุ่มเก่า)

หัวข้อการให้รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้าน²

หมู่บ้าน (ชื่อหมู่บ้าน) มีจำนวนประชากรประมาณ คน
หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ห่างจากเมืองโดยทางรถยนต์ 33 เมล์ โดยทางรถไฟ 25 ไมล์อยู่ทางทิศเหนือของเมือง (ชื่อเมือง หรือจังหวัดที่หมู่บ้านนั้นสังกัด) หมู่บ้านนี้มีสถานีรถไฟ และรถชนคร์ ซึ่งได้ชื่อตามหมู่บ้าน หมู่บ้านนี้มีโรงเรียนประจำสำหรับเด็กชาย และอีกโรงเรียนหนึ่งสำหรับเด็กหญิง นอกจากนี้มีโรงเรียนมัธยมแบบสหศึกษา 1 โรง มีไปรษณีย์สาขา 1 แห่ง และสถานพยาบาล 1 แห่ง มีห้องสมุดเล็ก 1 แห่ง และสถานีวิทยุกระจายเสียง 1 แห่ง ในหมู่บ้านเนื้อยื่นแผ่นพัฒนาชุมชน ภาษาที่ใช้พูดของหมู่บ้านนี้มีเฉพาะ ต่างไปจากภาษามาตรฐานที่ใช้ (Standard Dialect) คือ ใช้ภาษา

ภูมิอากาศของหมู่บ้านค่อนข้างแห้งแล้ง ฝนตกโดยทั่วไปประมาณ 23 น้ำ ระดับน้ำได้ดินต่ำกว่าพื้นดิน 60 ฟุต ในหมู่บ้านพื้นดินเป็นทรายเกือบทั้งหมดและมีการเก็บเกี่ยวบี lokale ที่ต่ำน้ำ เริ่มหว่าน หรือเพาะปลูกในฤดูฝน และเก็บเกี่ยวในเดือนตุลาคม

ส่วน ดร. กิงแก้ว อัคตาการ ได้แสดงหลักเกณฑ์การเลือกหมู่บ้าน ไว้ดังนี้³
หลักเกณฑ์นี้เป็นหลักเกณฑ์การเลือกหมู่บ้านใน ในตำบลนาป่า

¹ Sahab Lal Srivastava, *Folk Culture and Oral Tradition*, p. 6

² Ibid. p. 6-7.

³ กิงแก้ว อัคตาการ วรรณกรรมจากบ้านใน เอกสารนิเทศการศึกษา กรมการพืชทักษร หน้า 5

1. ลักษณะที่เป็นพื้น : ประชาชน นับถือพุทธศาสนา มีอาชีพหลักคือ การทำนา ไม่ควรเลือกหมู่บ้านที่มีความเด่นพิเศษในด้านใดซึ่งจะเป็นตัวแทน หรือพ่อนามาได้ถึงลักษณะหมู่บ้านอื่น ๆ ในภาคกลาง

2. ขนาด หมู่บ้านเล็ก นิประชาชน เพียง 383 คน ในจำนวน 59 หลังคาเรือน พอกที่ผู้เขียนจะสำรวจและสรุปความได้รับกุณ

3. ความสะดวกในการติดต่อ หมู่บ้านในมีถนนเข้าถึง การติดต่อเป็นไปได้ดี แม้แต่ในฤดูฝน ส่วนน้ำหลาภมีบ้างเป็นครั้งคราวแต่ห่วงอยู่ไม่นาน อาจจะประมาณ 2-3 วัน เป็นอย่างสูง

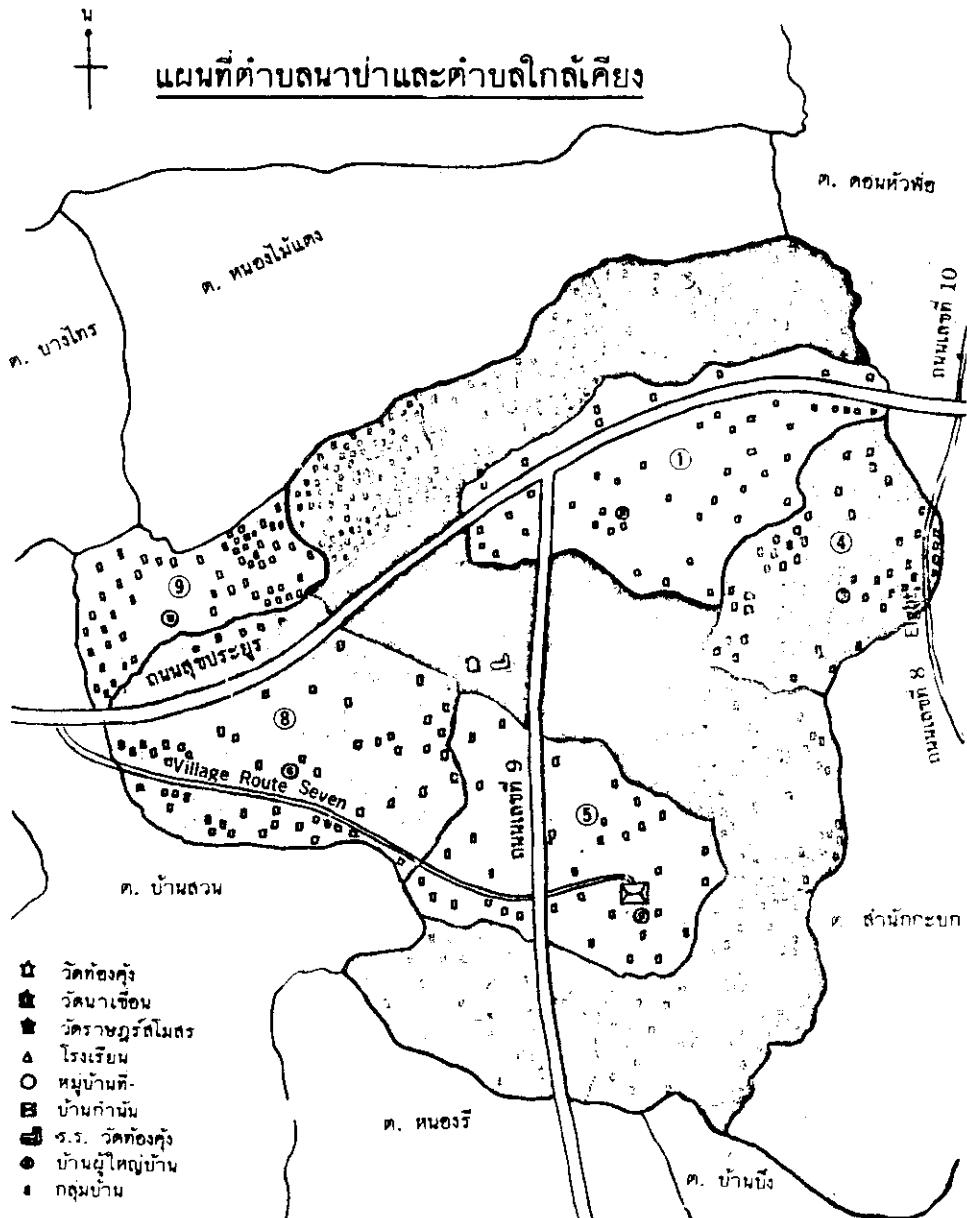
4. ความสมบูรณ์แบบ บ้านใน มีวัด และโรงเรียนประจำหมู่บ้าน สถานบัน 2 ประเกทัน มีส่วนสะท้อนวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของประชาชนหลายแห่ง หมู่บ้านที่ไม่มีวัด และโรงเรียนของตนเอง ย่อมมาอาศัยหมู่บ้านในเป็นศูนย์กลาง จะนั่งจิ่งเหมาะที่จะเลือกบ้านในเพื่อขอ เท็จจริงที่ได้มำจะได้อยู่ในขอบข่ายที่รับกุณ

ในการเลือกสถานที่ ถ้าทำได้ควรทำแผนที่ตำบล หรือหมู่บ้านที่เราเข้าไปสำรวจรวมข้อมูลไว้ด้วย ว่าอยู่ในจังหวัดอะไร อำเภออะไร ตำบลใกล้เคียง โดยลำดับอาจมีแผนที่เส้นทางคมนาคมจากตัวจังหวัด หรือกรุงเทพฯ (ถ้าไม่ห่างไกลกันเกินไป) ไปยังตำบล ที่ๆ เลือกเป็นตัวอย่างในการเก็บข้อมูลด้วย จากนั้นก็ออกถึงจำนวนประชากร และพื้นที่ของตำบล หรือหมู่บ้านนั้นเพื่อเป็นภูมิหลังดังตัวอย่าง

ព័ត៌មាន

แผนที่แสดงทัศน์ทางบ้านที่เลือกเก็บข้อมูลและตัวบล็อกคีย์¹

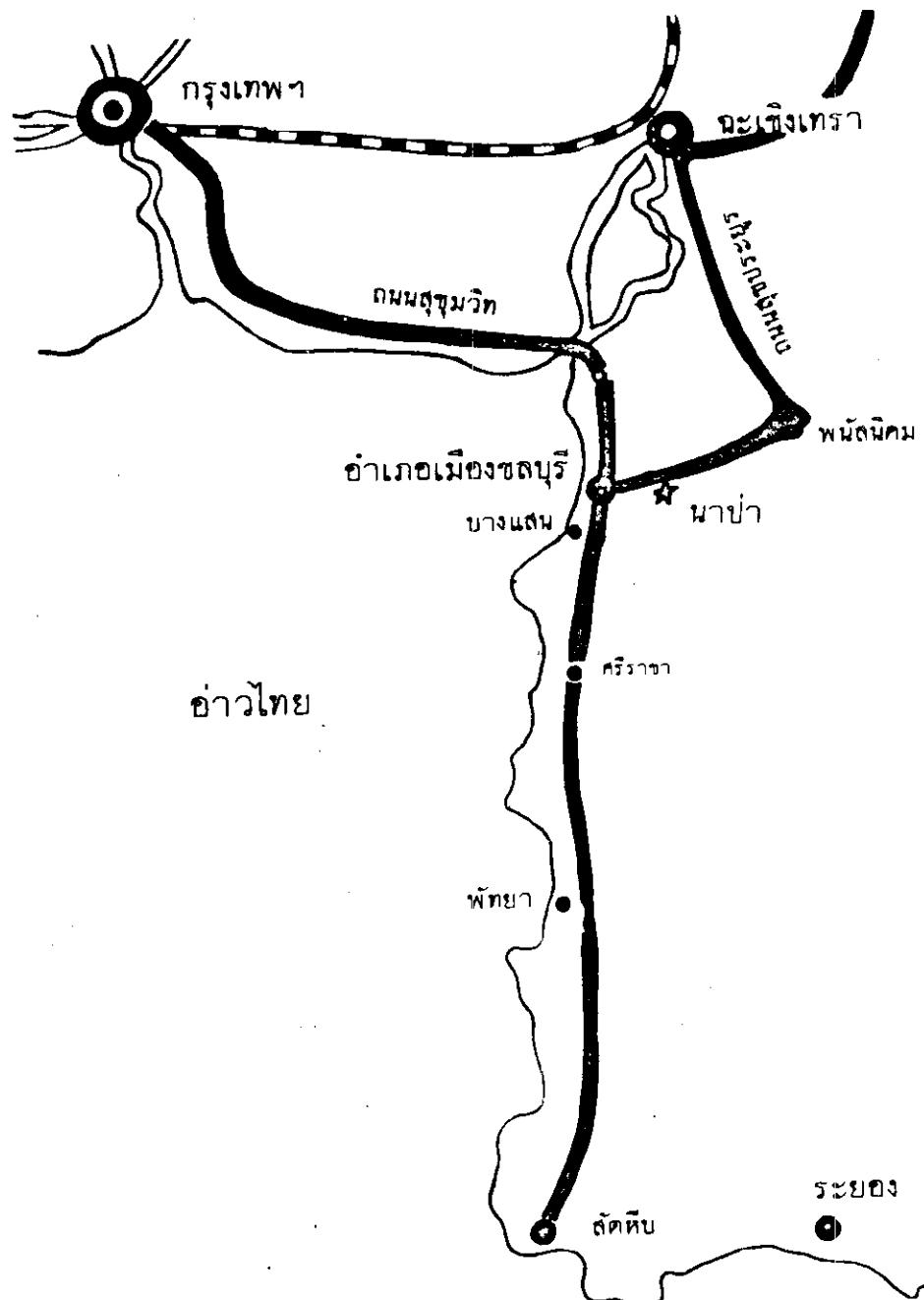
แผนที่ตำบลนาป่าและตำบลไก่ล้อเคียง

¹ ก็จะเป็นอีกด้านหนึ่งของกระบวนการทางนักวิเคราะห์ที่ต้องการให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

กิจกรรม

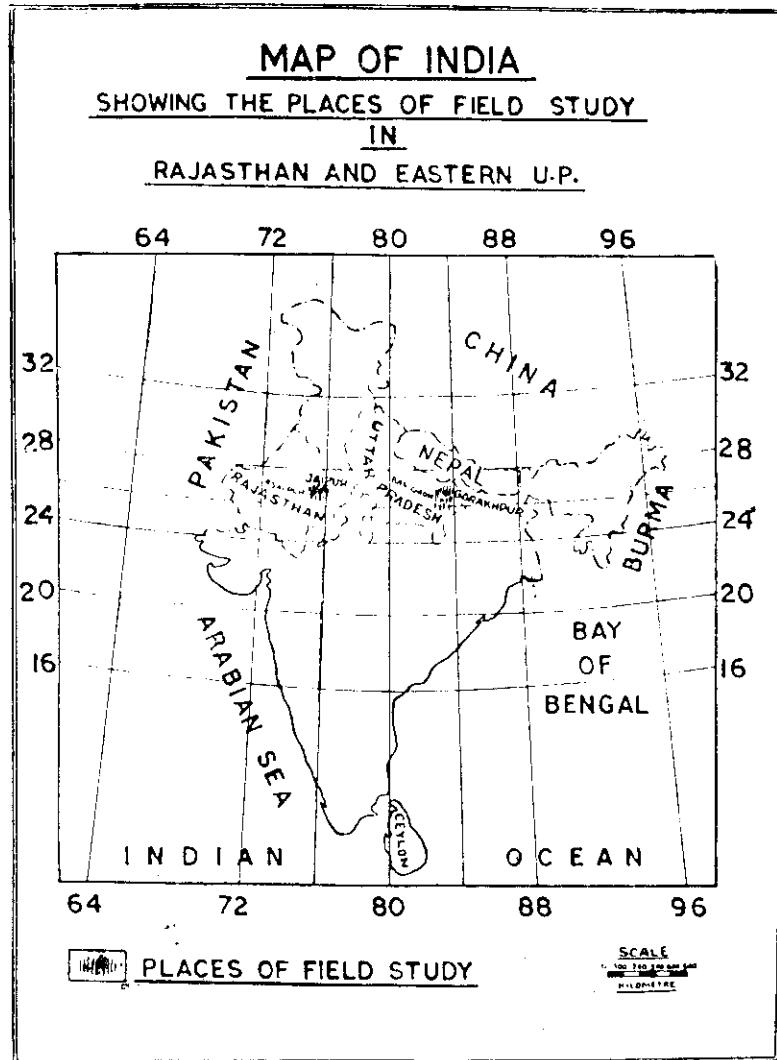
แผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านที่เลือกเก็บข้อมูลกับจังหวัดสำคัญ ๆ¹

¹ กิจกรรม ออกสำรวจ กรรมการจากบ้านใน ภาคผนวกท้ายเล่ม

ກ້າວຍ່າງ

ແພນທີແສດງສຕານທີ່ ເກັບຂໍອມູລເຈີ່ງເປົ້າຍິນເຖິງຕັ້ງແຕ່ 2 ແຫລ່ງຊັ້ນໄປ¹

¹ Sahab Lal Srivastava, *Folk Culture and Oral Tradition*, pre. p.1 (illus.)

“บ้านในเป็นหมู่บ้านในตำบลนาบ่าทั้งตำบลนี้ 12 หมู่บ้าน ประกอบด้วยครัวเรือนและจำนวนประชากรดังต่อไปนี้

หมู่บ้าน	ชื่อ	จำนวน (ประชากร)	ครัวเรือน
1.	บ้านใหญ่	337	48
2.	บ้านนอก	280	40
3.	บ้านใน	383	59
4.1

ในเรื่องพื้นภูมิของตำบลที่เก็บข้อมูลอาจบอกในหัวข้อดังไปนี้

1. อาณาเขต
2. ภูมิอากาศและภูมิประเทศ
3. ทรัพยากรธรรมชาติ (ถ้ามี)
4. อาชีพของประชากร
5. การคมนาคม
6. สถานที่สำคัญของชุมชน
7. การปักครอง, ศาสนា หรือลักษณะเชื่อ
8. ภาษาพูดของชุมชน

ขอยกตัวอย่าง การให้รายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลัง หรือพื้นภูมิของตำบลหมู่บ้านที่เก็บข้อมูล
อิกสัก ๑ ตัวอย่าง ดังนี้²

“พื้นที่ส่วนใหญ่ในตำบลเป็นที่สวน มีที่นาเพียงเล็กน้อย อาณาเขตส่วนหนึ่งของตำบลอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ในตำบลมีถนนเพชรทึงตัดผ่านประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่กระจายกันในหมู่บ้านที่ห่างตัวอื่นๆ แต่ในหมู่บ้านที่ใกล้ตัวอื่นๆ ก็จะตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่น

อาชีพของผลเมืองในตำบล ทำสวน รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่มา และรับราชการ ตำบลหลวงค่อนลงมีวัด ๓ แห่ง คือ

1. วัดบ้านเกด
2. วัดโปรดเกศเชษฐาราม
3. วัดคันลัด

¹ ๙๙. หน้า ๖

² จันทร์ศรี ศุภณญากร วรรณกรรมไทยรามัญจากคำกล่าวคนอิง อ้างอิงประดอง จังหวัดสมุทรปราการ หน้า 19-22.

มีโรงเรียนประชาบาลตั้งอยู่ที่วัด 2 โรงเรียน คือ

1. โรงเรียนวัดบ้านเกด (ดิษฐิยาการ)

2. โรงเรียนวัดคันลัด

หมู่บ้านชาวรามัญในอำเภอพระประแดง หลายหมู่บ้านมีชื่อเฉพาะเรียกในหมู่ชาวบ้าน ส่วนใหญ่เป็นชื่อที่น�名จากเมืองมอญเดิม คือพยพมาจากหมู่บ้านใดก็นำชื่อมาเรียกหมู่บ้านที่คน อพยุในบ้านนั้น เช่น บ้านแซ่ บ้านมะมัง บ้านเตี้ย บ้านดัง บ้านทองอ้อ บ้านเวยะราวด เป็นต้น ลักษณะประชากร ประชาชนในหมู่บ้านเป็นชนเชื้อสายรามัญเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่น มีความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ชาวบ้านทรงคนองพญาามวักษาบนธรรมเนียม ประเพณีของชาวรามัญไว เช่น ร่วมมือกับหมู่บ้านอื่นและทางอำเภอ ในงานส่งงานต์ของอำเภอพระประแดงจัดเล่นสะน้ำในหมู่บ้าน มีการแห่น้ำแห่น้ำเป็นประจำทุกปี เป็นต้น บ้านทรงคนองจึงเป็นหมู่บ้านที่อาจถือเป็นตัวแทนของ หมู่บ้านชาวรามัญในอำเภอพระประแดงได้

ความสอดคล้องในการคิดค่อ หมู่บ้านทรงคนองอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฯ กิโลเมตร มีถนนสายเพชรทึ่งผ่านชายหมู่บ้าน ทางด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีถนนศรีเสื่อมชันธ์ ซึ่งไปสุดที่สถาน สงเคราะห์คนทุพพลภาพฯ มีทางต่อจากถนนนี้ไปถึงหมู่บ้านทรงคนองการถ่ายเทของประชากรในบ้าน ทรงคนองนี้ปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายเทระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงกับบ้านทรงคนองซึ่งมักเป็นชาว รามัญด้วยกัน — — ชาวบ้านทรงคนองเป็นพุทธศาสนา — — มีฐานะมั่นคง — — และ ยังนิยมพูดภาษารามัญกันในหมู่บ้าน”

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูลที่กล่าวถึงนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ส่วนการ รวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมินั้นจะไม่กล่าวถึง เพราะเป็นการนำเสนอข้อมูลทางคติชาวบ้านที่มีผู้ เก็บรวบรวมหรือจดบันทึกไว้แล้วถ่ายทอดจัดกระทำและศึกษาทำกันนั้น ส่วนการรวบรวมข้อมูลจากแหล่ง ปฐมภูมิ เป็นเรื่องไม่ง่ายนักกับปรกับอาศัยเวลาความตั้งใจอัน ฯ อีกทั้งเป็นผู้มีความรอบคอบไม่มั่นคง ฯ ลฯ ลูกเสือฯ กิน ฉะฉะนั้นข้อมูลต่างๆ จะไม่ตรงตามที่ผู้ให้ปากคำบอกเล่ามา วิธีการเก็บข้อมูลอาจทำได้ โดย¹

1. การใช้แบบสอบถาม (questionnaires)
2. การสัมภาษณ์ (interviews)
3. การสังเกต (observation)

¹ Stith Thompson, *The Four Symposia on Folklore*, p. 2.

ในการสัมภาษณ์ และสังเกตอาจใช้วิธีการโดย

1. การจดบันทึกธรรมชาติ (notebooks)
2. การจดบันทึกโดยใช้ phonetic หรือ shorthand
3. การใช้เครื่องบันทึกเสียง และแอบบันทึกเสียง (tape, tape—recorder)
4. บันทึกเสียงในพีล์ม (sound films)

สำหรับข้อมูลที่ไม่ใช่คติชาวบ้านประเพกษาคำพูด (verbal folklore) อาจเก็บโดยวิธีการที่ต่างจากนี้ คือ

1. เก็บจากของจริง
2. เก็บเป็นภาพไว้ อาจแยกเป็น
 - ภาพไปรษณีย์ (postcard—photograph)
 - ภาพสไลด์ (slide)
 - ภาพยนต์ (movie)
 - ภาพฟิล์มสตริป (film strip)
3. เก็บโดยทำเป็นหุ่นจำลอง (model)

ในการสัมภาษณ์วิทยากรที่จะให้ข้อมูลประเพกษาคำพูด (Verbal Folklore) นี้ เครื่องบันทึกเสียงมีความจำเป็นมากเป็นอันดับหนึ่ง¹ นักคติชนวิทยาต้องมีความรู้ในการใช้อุปกรณ์เพื่อสมควรต้องอยู่ระหว่างน้ำใจฟ้าและหมอด้ายเมื่อใด เวลาไปในชนบทใช้เครื่องบันทึกเสียงที่ใช้ถ่านสะดวกกว่า แต่ต้องระวังเรื่องถ่าน ถ้าถ่านไฟจนจะหมดอายุ เราจะบันทึกเสียงได้ไม่ตรงกับเสียงจริง ๆ และพึงไม่ชัดเจนเท่าที่ควร การใช้เครื่องบันทึกเสียงมีความลำบากประการหนึ่งเกี่ยวกับการเก็บแบบไว้ต้องเลือกใช้ลักษณะแบบ เช่น ในประเทศไทยอย่างประเทศเราควรใช้เทปที่ยืดหยุ่นได้ หรือในเรื่องการใช้ความเร็ว ถ้าอัดเสียงพูดใช้ความเร็วต่ำได้ ถ้าเป็นเสียงร้อง และเสียงดนตรียังเร็วเท่าไรยังดี เพราะเสียงเพียงจะได้ไม่นาน สำหรับ กล้องถ่ายรูปหรือกล้องถ่ายภาพยนตร์ ช่วยในการบันทึกภาพต่าง ๆ เช่น ศิลปะต่าง ๆ ของชาวบ้าน เครื่องใช้ไม้สอย สถาปัตยกรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ การแสดงต่าง ๆ เช่น การละเล่นของเด็ก การละครบ การเล่นเพลงของหนุ่มสาว (เพลงปฏิพากย์) ลักษณะชาวบ้าน วิทยากร ตลอดจน การแต่งกาย อาหารการกิน ของชาวบ้าน เป็นต้น การบันทึกภาพจะช่วยเตือนความจำของผู้ร่วบรวมได้ดีและมีหลักฐานประกอบข้อมูลได้อย่างถูกต้องชัดเจนยิ่งกว่าคำพูดหรือการจดบันทึก

¹ กังแก้ว อัคตากา “คติชาวบ้าน” เอกสารนิเทศการศึกษาฉบับที่ 100 ผู้มีอภิธานไทย หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษาครู หน้า 309-310

สำหรับการจดบันทึกข้อมูล ควรมีระบบเพื่อสะดวกต่อการเก็บและการจำแนกข้อมูล การจัดหมวดหมู่ การเก็บใส่กระดาษจะต้องใช้กระดาษขนาดมาตรฐานเดียว gan คือ $12'' \times 9''^1$ ตร.กี๊งแก้ว อัตราการ ได้กล่าวถึงขนาดของแบบจดบันทึกว่าอาจใช้ขนาด $3'' \times 5''$ ก็ได้และบันทึกรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

1. หัวกระดาษของคดีชาวบ้านแต่ละเรื่องต้องใส่ชื่อผู้ร่วมรวม ที่อยู่ผู้ร่วมรวม ทางมุมล่างขวาของกระดาษ พร้อมทั้งวันเดือนปีที่เก็บ
 2. นุ่มนวนความมือของหัวกระดาษ เขียน ชื่อ สกุล อายุ ของผู้ให้ปากคำหรือวิทยากร
 3. บอกสถานที่ ๆ เก็บข้อมูล คือ ตำบล อำเภอ จังหวัด
 4. บันทึกรายละเอียดบางประการ เช่น ข้อสังเกตเกี่ยวกับวิทยากร เช่น วิทยากรเป็นคนถึนน์โดยกำเนิด หรือเป็นผู้โดยย้ายมาจากการถึนน์อื่นข้อนี้สำคัญ เพราะเข้าอาจพยพมาจากถึนน์อื่น และอาจพึงเรื่องราวต่าง ๆ จากถึนน์อื่นมาเล่าอีกต่อหนึ่ง มิใช่เรื่องจากถึนน์โดยตรง
 5. เขียนประเทกของเรื่องหรือหมวดของเรื่องไว้ด้วย เช่น นิทานอาจنبกประเทกย่อของลงไปว่า เป็นนิทานประเทกใด เช่น นิทานตลก นิทานแบบเหพนนิยาย นิทานท้องถิ่น นิทานคดิ เป็นต้น

ตัวอย่างเข็น

นิทาน มุขคลอก
ผู้เข้า นายคำสิงห์ แวงสูงเนิน
อายุ 62 ปี
บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ ๑
ต. เดชะอุดม จ. อุบลราชธานี

ถ้าผู้ให้ปากคำใช้ภาษาอื่น ผู้บันทึกจะต้องจดบันทึกเป็นภาษาอื่นและสอบถามความหมายแล้วบันทึกเป็นคำอธิบายไว้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นผู้เก็บข้อมูลควรเข้าใจภาษาของกลุ่มชนที่จะไปเก็บข้อมูลนั้น ๆ อาจศึกษาให้สื่อความหมายได้ ความจริงภาษาอื่นก็เป็นส่วนหนึ่งของคติชาวบ้านอย่างแล้วแต่ก็ติดชนวิทยาส่วนใหญ่ไม่ค่อยเน้นในการศึกษาภาษาอื่นเท่าที่ควร

สำหรับการถ่ายข้อมูลจากแบบบันทึกเสียงนั้นให้ถ่ายออกมาทุกคำพูด แม้แต่เสียงหัวเราะ ก็ให้บันทึกไว้ด้วย เพื่อผู้อ่านจะได้เข้าถึงอารมณ์ของวิทยากร บางที่ผู้เล่าอาจจะหัวเราะประชิด หรือ

¹ Stith Thompson, *Four Symposia on Folklore*, p. 6.

บางที่หัวเราะเพราะขัน ส่วนการที่ผู้เล่าแสดงสีหน้าท่าทางประกอนอย่างไรครับนั้นที่ก็ไว้ในข้อสังเกตให้ละเอียดถ้วนถี่ผู้เล่าหลายคน คือ มีผู้เล่าเอก (ผู้บอกเล่าเรื่อง) และผู้เล่ารอง¹ (ผู้ช่วยซักถาม, ผู้เสริมต่อ) อยู่ในกลุ่ม และพูดขัดหรือแทรกชั้นระทว่างผู้เล่าเอกกำลังเล่าอยู่ ก็จะต้องบันทึกแทรกไว้ด้วยทุกตอน ทุกคำพูดเพื่อการทราบข้อมูลอย่างละเอียดพอยังคงคิกษามชุนนน ๆ ได้อย่างสมบูรณ์

ข้อมูลคดิชาวด้านที่สัน្តิ เช่นความเชื่อ ภาษาพิเศษ คำล้อของเด็ก ปริศนาคำทาย อาจจดใส่กระดาษเป็นแนวเดียวกัน ดังหลักเกณฑ์ที่จะให้อธิบายเพื่อสะดวกในการเก็บเข้าเพิ่มหรือตัดเดียวกัน

วิธีการจดบันทึกภาษาพิเศษ, คำกล่าวที่เป็นภาษาพิเศษ² (How to record proverbial sayings)

1. ใช้กระดาษ 3" x 5" ให้เขียนด้วยหมึก หรือ พิมพ์ด็ิตให้ชัดเจน
2. ให้เขียนสุภาษิต, คำกล่าวที่เป็นภาษิตบันทึ้ง ๆ ในกระดาษ 1 แผ่น แยกกันถ้าหากเคยได้ยินมาก่อนอย่าเปลี่ยนแปลงข้อเด็กๆ ให้เหมือนกันกับที่คุณเคยได้ทราบมาก่อน แต่ให้บันทึกไว้ทั้ง 2 แบบ
3. ให้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับคำกล่าวที่เป็นภาษิตนี้ว่าใครเป็นผู้ใช้, เมื่อใดและที่ไหน พยายามบันทึกให้ตรงตามข้อเท็จจริง ควรให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า ภาษิตนี้มีผู้ใช้คนเดียวโดยเฉพาะ หรือ กลุ่มชนใช้โดยทั่วไป ใช้ในสังคมใด ชาติใด ศาสนาใด กลุ่มชน เฉพาะหรือไม่ (เฉพาะอาชีพ เช่น กรรมกรอุตสาหกรรม ฯลฯ) และถ้าจำเป็นต่อความเข้าใจ ควรอธิบายความหมาย หรือจดคำแปลไว้ด้วย
4. บนหัวมุมซ้าย ของกระดาษ อาจเขียนคำสำคัญ ๆ (key word) ของประโยชน์ วลี คำสำคัญนี้อาจเป็นคำนาม คำกริยา หรือ คำคุณศัพท์
5. บนหัวมุมขวาของกระดาษ ให้บอกแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นๆ เช่นตัวบุคคลหรือหนังสือใด
6. บนกระดาษให้เขียนตัวภาษาพิเศษหรือคำกล่าวที่เป็นภาษาพิเศษ และบอกความหมายในบทนั้น ด้วยถ้าความหมายไม่ตายตัว หรือใช้เฉพาะ อาจให้รายละเอียดเรื่องภาษาว่าภาษาเดิมคืออะไร
7. บอกแหล่งที่มาอย่างถูกต้องชัดเจน เช่น บอก ชื่อ สกุล ของผู้ให้ข้อมูล ถ้าเป็นหนังสือให้บอกชื่อสกุลผู้แต่งหนังสือ ชื่อหนังสือ ปีที่พิมพ์ และหน้าหนังสือ ถ้าหนังสือนั้นมีเลขหน้า
8. ข้างหลังกระดาษจดบันทึกให้เขียนชื่อผู้รวบรวม ที่อยู่ วันที่เก็บข้อมูล อาจใช้ตรายางประทับก็ได้เพื่อความสะดวกและประทับด้วย

¹ ผู้เล่ารอง อาจเป็นผู้สนับสนุนเรื่องหรือผู้ซักถามซึ่งไม่ใช่ผู้เก็บเอง ผู้ช่วยซักถามอาจเป็นผู้นำทาง (guide) หรือชาวบ้านเดิ้นนั้น ๆ ที่ร่วมเล่าร่วมพึงอยู่ด้วย

² Maria Leach, *The Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend*, Vol. II, p. 907.

หลักเกณฑ์การเลือกหมู่บ้าน การให้รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านเป็นการเก็บข้อมูลในแหล่งกลุ่มเก่า (Old Folk) ส่วนการเก็บข้อมูลในแหล่งที่เป็นกลุ่มนี้จะเฉพาะอาชีพซึ่งไม่คำนึงถึงการตั้งบ้านเรือนว่าจะอยู่ในอาณาเขตเดียวกันหรือไม่ จะให้รายละเอียดต่างไปจากที่กล่าวแล้ว ข้อมูลที่เก็บจากกลุ่มนี้จะเฉพาะ เช่น นักศึกษา กรรมกรกลุ่มนี้ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน เช่น ครูอาจารย์ นายแพทย์ วิศวกร นักธุรกิจฯลฯ ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเหล่านี้ มีจุดมุ่งหมายโดยทั่วไป คือ

1. เพื่อศึกษาว่าคนในกลุ่มอาชีพนั้น ๆ มีคติชาวบ้านอะไรบ้าง มีลักษณะเฉพาะ ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม หรือไม่

2. เพื่อศึกษาว่า คติชาวบ้านของกลุ่มนี้เฉพาะอาชีพ หรือกลุ่มที่ศึกษานั้น ๆ มีความเปลี่ยนแปลงเหมือนหรือแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ หรือไม่ ในข้อนี้อาจต้องอาศัยการศึกษาเชิงปริยานเทียบ

3. เพื่อร่วบรวมคติชาวบ้านอันเป็นรากของวัฒนธรรมให้สูญไปในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มนี้ ควบคุกคามรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลของการศึกษารวม

2. วิทยากร และรายละเอียดของวิทยากร

3. วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

4. จำนวนข้อมูลที่ได้

ข้อมูลของการศึกษาค้นคว้า ให้บอก

1. ประเภทข้อมูลที่จะเก็บ จะเก็บข้อมูลประเภทใดบ้าง เช่น นิทาน ปริศนาคำทำய การละเล่นของเด็ก จะเก็บเพียงประเภทเดียวหรือกิจกรรม

2. กลุ่มผู้ให้ปากคำ จะเก็บจากกลุ่มใดให้จำกัดให้ชัดเจน และไม่กว้างขวางจนเกินไป กลุ่มนี้เราต้องเก็บได้จริง เช่น เก็บจากกลุ่มผู้มีอาชีพครูที่ได้ เช่น จากโรงเรียน.....หรือ จากผู้มีอาชีพครูระดับมัธยมในเขตอำเภอ.....

วิทยากร ให้บอกรายละเอียดของวิทยากร ดังนี้

1. อายุ

2. เพศ

3. ศาสนา

4. เชื้อชาติ สัญชาติ

5. ภูมิลำเนาเดิม

6. การศึกษา

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล อาจใช้หลักวิธี และอาจใช้แบบสอบถาม (questionnaires) กับกลุ่มอาชีพได้ โดยดูจากการศึกษาว่าสามารถเข้าใจและจะตอบลงในแบบสอบถามได้ หรือไม่ หากใช้แบบสอบถาม ควรมีคำถามเปิดให้ผู้ตอบได้ตอบเองด้วย จึงจะดี วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลควรเลือกให้เหมาะสมกับข้อมูลที่เก็บดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขอนเขียนของการศึกษาค้นคว้า

1. เก็บข้อมูลคติชาวบ้านประจำความเชื่อ
2. เก็บจากกลุ่มผู้มีอาชีพครู จากโรงเรียน พระปฐมเจดีย์โรงเรียนราชินี รร. วัดลาดปลาเค้า และโรงเรียน กปร. ราชวิทยาลัย จำนวน 228 คน ในเขตจังหวัดนครปฐม

วิทยากร

— อายุ วิทยากร เป็นคนช่วงอายุ 21--58 ปี

อายุ	21—25 ปี	57 คน
„	26—30 „	45 „
„	31—35 „	53 „
„	36—40 „	41 „
„	41—45 „	12 „
„	46—50 „	9 „
„	51—55 „	5 „
„	56—60 „	4 „
รวม		228 คน

— เพศ แบ่งเป็นเพศหญิง 129 คน เพศชาย 99 คน

— ศาสนา วิทยากร นับถือศาสนาต่าง ๆ กัน เป็น 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และ ศาสนาอิสลาม จำแนกได้ดังนี้

ศาสนาพุทธ	202 คน
ศาสนาคริสต์	21 คน
ศาสนาอิสลาม	5 คน
รวม	228 คน

- เชื้อชาติ สัญชาติ วิทยากรส่วนใหญ่ เชื้อชาติ และสัญชาติไทย มีครูต่างประเทศที่สอนภาษาต่างประเทศเป็นบ้างเพียง 4 คน เป็น ชาวอเมริกัน เชื้อชาติ และสัญชาติ อเมริกัน นอกนั้น 224 คน เป็นผู้มีเชื้อชาติ และสัญชาติไทย
- ภูมิลำเนาเดิม แบ่งเป็นภาค ๆ สำหรับคนไทย

ภาคกลาง	113 คน
ภาคเหนือ	32 „
ภาคใต้	51 „
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	28 „
ชาวต่างประเทศ ชาวอเมริกัน	4 „

สำหรับภูมิลำเนาเดิมถ้าทำได้อาจจำแนกเป็นจังหวัด ๆ จังหวัดเดบัง จังหวัดละกัน

— การศึกษา

ระดับปริญญาโท—เอก	9 คน
ระดับปริญญาตรี	103 „
ระดับอนุปริญญา	109 „
ต่ำกว่าอนุปริญญา (ป.กศ. มศ. ร.ป.ป.)	7 „

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

วิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ใช้ 2 วิธี คือ

1. สัมภาษณ์

2. แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ

1. กระดาษจดบันทึก
2. แบบและเครื่องบันทึกเสียง แบบบันทึกเสียงแบบคลิบขนาด ชี. 60 จำนวน 50 ม้วน
3. แบบสอบถาม 1 ชุด จำนวน 5 หน้า (ควรແນບแบบสอบถามไว้ในภาคพนวก หรือไว้ท้ายการบันทึกนั้นด้วย)

ตัวอย่างแบบสอบถาม

หน้า 1 เป็น คำถามที่สอบถามรายละเอียดของวิทยากร เช่น อายุ เพศ การศึกษา เป็นต้น
หน้า 2-5 เป็นตัวคำถามที่ต้องการเพื่อให้ได้ข้อมูล ดังตัวอย่าง

ขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริงแบบสอบถามนี้มีจำนวน 4 หน้า
25 ข้อ เป็นการสอบถามเรื่องความเชื่อให้ท่านเขียนเครื่องหมาย / ในช่องที่ท่านต้องการ

ความเชื่อ	ไม่ซื้อ ▲ ซื้อ	เพราะ ตัวทราย	เครปะห์ พนัช	เชือตงค์ มอญ	กำตามปะ- เพล	ก้าวอันตราย	เดย์เกิดกัน ตนเอง
ตอนที่ 1 เดย์วันความผ่าน	1. ผู้นำพื้นที่ ญาติพี่น้องจะรับประทาน 2. ผู้นำใจเย็น ใจสุรักจะได้รับ 3. ผู้นำภูมิใจดี 4. ผู้นำใจบุกจาระจะมีโชคทาง ฯ ส.ฯ						
ตอนที่ 2 เดย์วันสังคีตรถีสีห์ เว庙นัมตรค่า	1. พื้นที่ของบรรพบุรุษสามารถยังคงอยู่ได้ 2. พระเจ้าพะระองค์บุกเบิก, ผู้อุปถัมภ์ ฯ ส.ฯ						
ตอนที่ 3.....							

จะอยู่ตัวอย่างการถ่ายทอดข้อมูลจากแบบบันทึกเสียงพอให้เห็นเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้
ตัวอย่างการถ่ายทอดข้อมูลจากแบบบันทึกเสียง

การบันทึกข้อมูลนั้นอาจทำได้หลายวิธีดังกล่าวแล้ว และวิธีหนึ่งที่สอดคล้องกับข้อมูลได้
ถูกต้องเป็นจริงอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ที่สุดอย่างหนึ่ง คือ การบันทึกเสียง อาศัยเครื่องบันทึกเสียง
และการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากเครื่องบันทึกเสียงนั้น จะต้องระวังรักษาทุกคำพูด เล่ามา
อย่างไรก็ถูกต้องมากอย่างนั้น ผู้อุดมไฟฟังแก้ไขสำนวนหรือเนื้อร้องได้ เพราะเพื่อให้ผู้อ่านได้สัมผัส
กับสำนวนและลักษณะของวิทยากรโดยตรง แม้จะมีข้อความบางตอนขัดกันอยู่บ้าง ก็เป็นธรรมชาติของการ
เล่า ผู้ฟังในขณะนั้นก้มงุ้นหามากกว่าสำนวนไหว้หาร ดังนั้นจะนำเรื่องราวที่ถูกต้องจากเครื่องบันทึกเสียง
เพื่อให้นักศึกษาได้ดูวิธีการเก็บข้อมูลประเภทข้อสรุป (Verbal) และการถ่ายทอดจากแบบบันทึก
เสียงดังนี้

มุขถลกชาวชนบท เรื่อง “คำว่าสุนัข”¹

(มีนิทานแบบขับขันเรื่องหนึ่งนะยะ แต่ว่าการของนิทานต้องเกี่ยวกับกันว่า โภหกันบ้าง
เล็กน้อย แต่มันก็เป็นเรื่องที่ขับขัน พึ่งกันเล่นนะยะ)

ก็มีสองคนพ่อลูก ลูกสาวคนหนึ่ง แล้วก็พ่อคนหนึ่ง แกเป็นคนทำไร่ อยู่ในไร่ ปลูกพริก
ปลูกมะเขือ อะไรสุดแท้แต่ ทำกันอยู่สองคนพ่อลูก แล้วก็มีแขกมาบ้าน คือว่าบ้านนี้สองคนพ่อลูกนี่
เลี้ยงหมาไว้ตุ่มมาก ในเมื่อใครจะไปจะมาก็จะต้องเรียกเสียก่อน ก่อนที่จะเข้าในเขตบริเวณหน้าบ้าน
ผู้ที่เขามานั้นก็เป็นคนชาวพวนครมาเรียกเกี่ยวว่า เป็นญาติกันมาจากการประนคบ ก็มาถึงก็หวังว่าจะมา
เยี่ยมพื้นอ่อง หมายความสองคนพ่อลูก มาถึงกันยกว่า

“ลุงอยู่ใหม่ อยู่บ้านหรือเปล่า อ้า—คุณสุนัขด้วย” คือว่าเกรงว่า สุนัขนั้นมันจะออกมา
กัด ร้องเรียก “ลุง คุณสุนัขด้วย”

ตลาดนั้นคือแก่เป็นคนที่ไม่ได้รับการศึกษา และแก่ก็ไม่รู้ว่าคำพูดของสิ่งเหล่านี้นั่น คำว่า
สุนัขนี่คืออะไร นี่เขาถึงว่าคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างนี้ แก่ก็ว่า “สุนัขอะไร บ้านฉันไม่มี
สุนัขอะไร จะไปคุยอะไรกัน” เพราะว่าแก่ไม่รู้นี่ว่า คำสุนัขนี่มันหมายถึงอะไร

ก็เรียกลูกสาว กำลังเก็บพริกอยู่ที่หลังบ้าน เรียกว่า “อีหนู” ส่องสามคำ ฝ่ายนางหนูก็มา
“อะไรล่ะพ่อ”

“แนะนำเรามาอยู่หน้าบ้านนั่น เขาเรียกว่า—เขาเรียก—เขาเรียกให้พ่อไปคุยสุนัข สุนัข
อะไรพ่อก็ไม่รู้จัก”

¹ ก็งแก้ว อัคคาก วรรณกรรมจากบ้านใน เอกสารนิเทศการศึกษากรมการศึกษาครุ ฉบับที่ 113 หน่วย
ศึกษานิเทศก์ หน้า 110-112

“อ้าวพ่อ ก็นี่แหล่ะ ช่างไม่รู้อะไรเสียเลย ก็หมาเรานี่ยังไงล่ะ หมาของเรานี่แหล่ะ เขา
เกรงว่าหมาบันจะไปกัดเขา นี่เขายินดีอยู่ในนั้น บ้านนี้เขามิยินดีอยู่เสียนานแล้วรึ”

ก็ฝ่ายนางหนูก็ไปต้อนรับมา อ้าว ก็ไม่มีใคร ก็คือเป็นญาติกันมาจากพระนคร นี่แล้วแก
ก็ได้จดจำเอาไว้ว่า อ้อ หมานี่เขารู้ว่าสุนัข สุนัขเขาเรียกว่าหมา

แล้วต่อมา ตามุกคนนี้แกก็จดจำเอาไว้ นี่หมาคือสุนัขคำผู้ดีเรียกว่า สุนัข แกก็จดจำไว้
วันหนึ่งแกก็ออกจากบ้านแก่ไป แกไปเยี่ยมน้องสาวแก น้องสาวของแกนั่นชื่อหมา ชื่อแม่หมาตาม
ธรรมชาติเคยเรียกกันบ่อยๆ เด็กบางที่เรียกเรียก ลูกหลานเรียกเรียกโดย คนเก่าๆ เขาเอาชื่อ
ชื่อนั้นอีกมา นางหมา นางที่เลี้ยดดิบปาก บางที่ชื่ออ้ายหมา น้าหมาอะไรไม่รู้ เจอกันตั้งหลายคน

ทีนี้ลุงนั้นแกก็จดจำเอาไว้ ว่าอ้อคำผู้ดีเขารู้ว่าสุนัข หมานี้เอง แกก็ไปเยี่ยมน้องสาวแก
ชื่อว่าเจ้าหมา พอยไปถึงบ้านต่ำบ้านที่น้องสาวแกอยู่นั่น แกก็ถามเขาว่า

“บ้านแม่สุนัขนั่นเขาอยู่ที่ตรงไหน”

“เอ๊ คนแควนนี้เขานอกกว่า “ไม่มีนาคนชื่อสุนัขไม่มี แควน์ไม่มีคนชื่อสุนัข”

แกก็ไปเที่ยวเดินถามเขาก็อีกแหล่ะ “ก็เขารู้ที่ตรงนี้นี่ บ้านเขารู้ที่ตรงไหน แม่สุนัขนั่น
เขารู้ที่ไหน”

คนแควนนี้ก็สังสัย “เอ๊ แม่สุนัขอะไรไม่เจอเลย ไม่เคยเห็นใครชื่อสุนัขอะไรกัน”

แล้วแกเดินไป แกก็ไปพบน้องสาวแกกำลังชุดดินอยู่ที่หลังบ้าน

แกก็บอกว่า “นี่ยังไงล่ะ น้องสาวฉัน ชื่อสุนัข”

คนทางนั้นก็พากันหัวเราะใหญ่ๆว่า “ไม่ใช่ชื่อเจหมา”

“อ้าว อ้าว ก็จันพูด ฉันเอาว่าชา คำพูดดีๆ ชั้นมาพูด คำผู้ดีเขารู้ว่า สุนัข ถ้าว่า
เรียกกันตามสามัญชนธรรมชาติเขารู้ว่า หมานั่นน้องสาวฉันชื่อหมา แต่ฉันเรียกสุนัข ก็ เพราะว่า
ฉันพูดว่าชาดี”

คนแควนนี้ก็พากันหัวเราะกันใหญ่ๆว่าคุณลุงนี้แกบ้าหรือยังไง

ผญา

“คำต่อไปนี้เป็นคำเกี้ยวสาว บ่าวเกี้ยวสาวเข็นผ้าย”

ฝ่ายชายต้องพูดก่อน พอยเจօสาวๆ

ชาย : โ哥...แม่พากันทำการสร้างหยังน้อ คือ สิม่วนแท้หน้อ ให้อ้ายขอจอดยังพื้งข้อย่วง
วงได้ น่ น้อ

หมาย : น้องกะลงวงเล่นเข็นผ้าย ท่าเว้าบ่าวสั้นแหลว คันอ้ายมายอตแล้วกะเซญเคียว
หมากพลูก่อนเด้อ หือสิดีนดุ่งมุงหน้าหากินปลาวังอัน อตสาเข้าจอดยังจักคาดแล้ว
จังไปเป็นหยังอ้าย

ชาย : อ้ายกะตั้งต่อหน้ามาหาน้องน้อยอ่อนนี้แหลว อ้ายบ'r ได้ออนซอนแม่นมีสาวหมี่ต้อ^๓
พระวนอ้ายกะบ'r เหลียวอกน้องเยอ

หมาย : แม่นอ้ายเนาอยู่ถ้าเดนใจดันคุ่มนาอ ให้อ้ายใช่ข่าวข้อให้น้องชู้แห่งหนแด่ก้อนอ้าย
ประสงค์สังแท้เดินทางเที่ยวท่องทิโอมายามพิน้องเมียเค้าเก่าหลังอ้ายเยอ

ชาย : อ้ายกะเนาอยู่ถ้าสกลพุ้นแหลว แม่นส'i กใจบ'r บ่นบ้าน (พญาเกี้ยวนี้ถ้าบ่นท่อนก'
อาจนอกที่ ๆ ตอนอยู่ เช่น อุบล หรือ ขอนแก่น แม่นบ'r)

..... ฯลฯ

เพลงกล่อมเด็ก

โคงโพธิ^๑

โคงโพธิเหอ
คำนheyอไปกิน
ดัวฝ้าหัวบันบินไปเสีย
ใตร่มโพธิต้าล

นกเต้าไอยหมันสอนบิน
ใตร่มโพธิต้าล
ยังตัวเหมือนนั่งร้องน่าสงสาร
น้านนานอีพบ...เหอ...โค

งูเขียว^๒

งูเขียวเหอ
เรียกร้องแม่ผัว
เข้าให้แกงปลาดุก
ไม่น่าจะแสลงม่านเน้อเกลี้ยง

เลี้ยยโนยบันร้า
แกงไหรเจ้าเหว้อให้แม่ผัวกิน
จุกลงหังเขียง
ไม่น่าจะเลี้ยง...ผัว

สำหรับข้อมูลผู้ให้ปากคำ^๓ เป็นคนถิ่น ใช้ภาษาต่างจากภาษามาตรฐาน (Standard dialect) ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลควร ด้วยจากเด่นบันทึกเสียงเป็นภาษาถิ่น และแปลเทียนเป็นภาษา
มาตรฐานไว้ด้วยดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา คดีความบ้าน อ้าเกอสิทิงพระ อ้าเกอร์รานิก จังหวัดสงขลา หน้า 182.

² อก. (นก.)

³ ผู้ให้ปากคำ = วิทยากร = ผู้เล่า = ผู้ให้ข้อมูล = folks = teller

หลุกจຸ້หลຸກ¹

ນີ້ຍິ່ນຍາຫນີ່ແຕ່ໂບຮ່ວມມ່າເມືນກັນ
ນີ້ປ່ອແໜ່ງກົບຫລູກຫຍຸ້ ໂຕຍັນແລ່ວກຳນີ້ແໜ່ງມ່າ
ຕາຍເຢ ແລ້ວກ່ອຍ້ນີ້ອົກບໍ່ຫລູກອູ່ນໍາຫລູກກ່ອ
ໄດ້ໄປປຸກດັ່ງຫອຕັ້ງເຫັນອູ່ເມີນກັນແລ່ວກ່ອນບ່ອ
ຈ່າງເຍະຈະໄດ້ ຫລູກກ່ອຄອນີ້ໃໝ່ນໍາຄອງປ່ອ
ເຕົ່າໄດ້ກົດແບ່ງເຂົາໄປນີ້ບໍ່ຫຼຸມບົດກ່ອຄອ
ແບ່ງນໍ້ອກ່ອນ່າມແບ່ງຫັນຫຼຸມບົດບັນໄທ່ນໍາອື່ນ
ທີ່ອົມດແລ່ວກ່ອດ້ອມນໍ້ອນ່ານເຕົ່າໄດ້ຫລູກ
ນັ້ນກ່ອເຊີນຫາງລ່ວມ່ອເນັ້ນກ່ອນບ່ອຈ່າງເຍະ
ຈະໄດ້ ບ້ອໄດ້ກິນນ້ອໄດ້ຫຸ່ນ່ຳນ້ອໄດ້ອູ່ຢູ່ດີກິນດີ ກ່ອ
ລໍານາກ ໄທ່ນໍາກ່ອເຄາເຂົາໄປຫັນຫຼຸມບົດກ່ອເຄາ
ເຂົາໄປແລ່ວກ່ອມ່ນີ້ປ່ອເສວດອູ່ກຸ່ນຫົ່ງນີ້ປ່ອເສວ
ກຸ່ນນັ້ນກໍມີນີ້ນັ້ນຢ່າງຫຼັກຫອຍ ກ່ອເຂົ່າໄປຫ່າ
ກ່ອງຫວ່າ ເວົ້າຈະນັ້ນກ່ອນນໍ້ອຍາກຍ່າຈະກັດຫຼື
ປ່ອເສວກຸ່ນນັ້ນຫວ່າຈະນີ້ ອູ່ນໍາປ່ອເສວກຸ່ນນັ້ນໜ້າ
ໄປເຂົາຕັ້ງແດງມ່າກ່ອນຫົ່ງເຄົານໍາທຳເມີນຄໍາ
ນີ້ແລະນໍ້ານັ້ນກັນຈະມີຫັກນັ້ນຫົ່ງ ເຄົານໍາ
ກ່ອໄປໃນອກຫລູກບັກເຕົ່າມ່າບະເດວນີ້ກ່ອນຄໍາ
ກ່ອນນີ້ດີປ່ອເສວເຂົາໄປຝາກປ່ອເສວນີ້ໄວ່ກ່ອ
ຈະເຄົານໍາຄືນ໌ຫຼືເຄົານໍາສຸງໄວ່ໂກນັ້ນຍ່າຍ
ບະເດວນີ້ກ່ອ່ອນປ່ອເສວຫັກໜ້າໄວ່ເຕົວນໍ້ປ່ອເສວກ່ອ
ຫວ່າເອົດເຄົານໍາແລ້ວກ່ອຈະຫັກໜ້າໄວ່ຕ່ອນີ້ໄປ
ກ່ອນນໍ້ອເຂົາໄປຕີໃນແລະນໍ້ອແບ່ງຫຼືໄພເຕັກນໍ້ຫວ່າ
ໄພດີຫລູກກຸ່ນໃນດີປ່ອກ່ອຈະແບ່ງຫຼືຫລູກກຸ່ນນັ້ນແລະ
ອູ່ນໍ້າຫລູກດັ່ງລາຍນີ້ໄດ້ຫັນກ່ອນຄໍານັ້ນກ່ອກນັ້ນມາສູ່
ຂ່າງ່າວມໍາສຸງຂ່າວກົນປາອ້າຍານຫຼືບໍ່ອົກນິໄດ້ຍັ້ນ

ລູກໂກກພ່ອ ພ່ອໂກກລູກ

ນີ້ນີ້ຍາຫນີ່ແຕ່ໂບຮ່ວມມ່າເມືນກັນ
ນີ້ປ່ອແໜ່ງກົບຫລູກຫຍຸ້ດ້ວຍກັນ ແລ້ວທີ່ນີ້ແມ່ນາ
ຕາຍເສີຍ ແລ້ວກໍເລືອແຕ່ພ່ອກັບຫລູກ ອູ່ນໍາຫລູກ
ໄດ້ໄປປຸກດັ່ງຫອຕັ້ງເວັນອູ່ເມືນກັນ ແລ້ວກໍໄໝຮູ້
ຈະທຳອຍ່າງໄວ່ ຫລູກໍຂອມີໄວ່ມີນາຂອງພ່ອ
ເທົ່າໄດ້ກົດແບ່ງເຂົາໄປເປັນກວັບຍື່ນມົນຕີ ກໍ່ຂອ
ແບ່ງ ພ່ອກົມົາແບ່ງກວັບຍື່ນມົນຕີເປັນໄວ່ນາຂອງໄວ່
ໄຫ້ມົດ ແລ້ວກໍດ້ອນໄມ່ນາເທົ່າໄດ້ຫລູກ
ນັ້ນກໍເທິນທ່າງທັງພ່ອ ເວົ້າ ພ່ອກໍໄໝຮູ້ຈະທຳ
ອຍ່າງໄວ່ ໄນໄດ້ກິນ ໄນໄດ້ນຸ່ງ ໄນໄດ້ອູ່ຢູ່ດີກິນດີກ
ລໍານາກ ໄວ່ນາເຫັກເຂົາໄປ ກວັບຍື່ນມົນຕີເຂົາ
ເຂົາໄປ ແລ້ວກົມົມ່ວ່ອເພື່ອເພື່ອນດີອູ່ຄົນນີ້ ພ່ອເພື່ອນ
ຄົນນີ້ມີນັ້ນຢ້າສັກຫນ້ອຍ ກໍເຂົ່າໄປຫາ
ກໍວ່າ ເວົ້າ ຄ້າອຍ່າງນັ້ນກໍໄນ່ຢາກ ຖຸຈະຄິດໃຫ້
ພ່ອເພື່ອນຄົນນີ້ກ່ວ່າຍ່າງນີ້ ອູ່ນໍາພ່ອເພື່ອນຄົນນີ້
ໄປເຂົາທອງແດງມາກ້ອນຫົ່ງ ເຄົານໍາທຳເຫັນທອງຄໍາ
ນີ້ແລະ ນ້າຫັນກັນຈະມີສັກພັນຫົ່ງ ເຄົາ
ກໍໄປນັ້ນກົກລູກນັ້ນຕົ້ນມາປະເດີຍວັນີ້ ກ້ອນທອງຄໍາ
ກ້ອນນີ້ທີ່ເພື່ອນເຂົາໄປຝາກເຮົາໄວ້ກໍ
ຈະເຄົານໍາຄືນໃຫ້ ເຄົານໍາສົ່ງໄວ້ກລັມນ້າຍ
ປະເດີຍວັນີ້ໃຫ້ພ່ອເສີຍວັກໜ້າໄວ່ເອງເດອະພ່ອເສີຍກໍ
ວ່າເອົດເຄົານໍາແລ້ວກໍຈະວັກໜ້າໄວ່ເອງຕ່ອງໃບນີ້
ກໍໄນ່ເຂົາໄປທີ່ໃຫ້ແລະ ຍັງມີແບ່ງໃຫ້ໂຄຮາກວ່າ
ໂຄຮີ່ຫລູກຄົນໃຫ້ດີພ່ອກໍຈະແບ່ງໃຫ້ຫລູກຄົນນີ້ແລະ
ອູ່ນໍາຫລູກທີ່ຫລາຍນີ້ໄດ້ເຫັນກ້ອນທອງຄໍານັ້ນກໍກລັມມາສູ່
ສົ່ງຂ້າວມາສ່ງຂ້າວກັບປລາອາຫາຣໃຫ້ພ່ອກິນ ໄດ້ຮັບ

¹ ຊ່ານາຜູ້ ຮອດເທິງໆ ວຽກຄອນໄກຂອ້ອລ້ອ ທ່ານລ່ອງວຸນ ດ້ວຍກອເຊີຍກໍາ ຈັກວັດເຊີຍວາຍ ໜ້າ 201–202

หลักวิชาลูก

ความซุกซ่อนอยู่ม่าก้านนี่ก่ออยู่ม่าก้าวลายพ่า
ลายบีม่าก้านนือดายหลูกก่อม่าເຂາກ່ອນค້ານນີ້
ແລະມ່າແບ່ງກັນມ່າແບ່ງກັນກ່ອນບິນຕົ້ນໄປເຊື້ອ
ແນ່ບິນຕົ້ນດັ່ງກ່ອນຈຳວ່າຍະຈະໄດ້ກ່ອໄປຫານ້ອ
ເສວຖານຫວ່າກ່ອນຄໍາດີບ້ອເສວເອາໄປສຸງທີ່ດີ
ຄອງປ້ອເອາໄປສຸງທີ່ບ້ອໄວ້ນ່ະນະເດວນ໌ເກີດ
ບິນຕົ້ນໄປ ມັນຊັ້ງຈະໄດ້ເຈົ້ານ້ອດີໄປຈະອັນ
ນ້ອເສວນັ້ນກ່ອນບ້ອຮູ້ຈະຍະຈະໄດ້ມັນຕີຈະອັນ
ແລະມັນຕິງນ້ອດີ ບ້ອເສວນັ້ນກ່ອເລີ່ມຫວ່າຈະນີ້
ເຊ ກ່ອແລ້ວໄປຈະນີ້ແລະ

ลูกโภกเพือ ພ່ອໂภกລູກ

ความສຸຂສນາຍມາ ທຶນກີ້ອຍໆມາກໍ່ຫລາຍພໍາ
ຫລາຍນື້ມາ ກີ້ພ່ອຕາຍລູກກົມາເອາກັນທອງຄຳນີ້
ແລະມາແບ່ງກັນ ມາແບ່ງກັນກົບເບີນທອງແຕງໄປເສີຍ
ແນ່ເບີນທອງແຕງກົບໄມ້ຮູ້ຈະກໍາຍ່າງໄດ້ກົບໄປຫາເພື່ອນ
ຂອງພ່ອຄາມວ່າ ກັນທອງຄຳທີ່ພ່ອເຂົາໄປສິ່ງເທິ່ງ
ຂອງພ່ອ ເຂົາໄປສິ່ງໃຫ້ພ່ອໄວ້ນ່ະປະເດີວັນເກີດ
ເບີນທອງແຕງໄປມັນເບີນອ່າງໄດ້ນະໄມ້ດີໄປອ່າງນີ້
ພ່ອເສີຍວັນນີ້ກົບໄມ້ຮູ້ຈະກໍາຍ່າງໄດ້ ມັນກົບແຄ່ນ້ຳ
ແລະ ມັນໄມ້ດີຈິງ ພ່ອເສີຍວັນນີ້ເລີຍວ່າອ່າງນີ້
ເສີຍ ກົບແລ້ວໄປອ່າງນີ້ແລະ

ประเพณีการแต่งงาน (ภาคเหนือ)¹

นายไกรศรี จົ້ວະຫຍັງກ່ອັນ
นายหลาน ຈົ້ວນາຍหลານ ວົງສີໄຊຍ
นายไกรศรี ອາຍຸຕ່າໄດັຄັນ
นายหลาน ອາຍຸທ້າສົບແປດປີຄັນ
นายไกรศรี ໄດ້ຍິນວ່າເປັນນົ້ອຫລວງ
ກົດັບ ຜູ້ໃຫຍ່ນ້ຳໃຫນ
ໜູ່ວະຫຍັງ
นายหลาน ເປັນຜູ້ໃຫຍ່ນ້ຳມາສົບກວ່າປີແລ້ວ
ໜູ່ຕື່ຈົດ ຕ່ານລສັນກໍາແປງ
ອໍາເກອສັນກໍາແປງ ຈັງຫວັດເຈີ່ງໃໝ່

นายไกรศรี ຫ້ອະໄຣນະຄົນ
นายหลาน ຫ້ອນາຍหลານ ວົງສີໄຊຍ
นายไกรศรี ອາຍຸເທົ່າໄຫວ່ຄຽນ
นายหลาน ອາຍຸທ້າສົບແປດນີ້ຄຽນ
นายไกรศรี ໄດ້ຍິນວ່າເປັນພ່ອຫລວງ
ໃຫ້ແມ່ຄຽນ ຜູ້ໃຫຍ່ນ້ຳທີ່ໃຫນ
ໜູ່ວະໄຮ
นายหลาน ເປັນຜູ້ໃຫຍ່ນ້ຳມາສົບກວ່າປີແລ້ວ
ໜູ່ທີ່ເຈົດ ຕ່ານລສັນກໍາແປງ
ອໍາເກອສັນກໍາແປງ ຈັງຫວັດເຈີ່ງໃໝ່

¹ กਮະກຽມກາຮັດຕ່າງໆພັນຫຍາມຂອງກະຊວງກາຮັດຕ່າງໆ (UNESCO) ປະເພີ້ນມີອັນການພື້ນເນື້ອ ກາຄທັນ້ອ ນ້າ 1-7 (ນກສນທະຮະຫວ່າງ ນາຍไกรศรี ຜົມມານເມີນທີ່ ກັນ ນາຍหลານ ວົງສີໄຊຍ ເຊື່ອປະເພດ ກາງແຕ່ງງານ).

นายไกรศรี วันนี้ผู้มาขอคึกษาเรื่องวัฒนธรรม
ของเมืองเรา เกี่ยวกับวิธีแต่งงาน
ของเมืองเรา ขอลองเล่าให้ฟังพั่ง
สักหน่อยเดี๋ยวคับ

นายหลาน ผู้มีบ้าน แต่งงานของปั้นบ้าน
ปั้นเมืองนี้ค้ามโบราณตะก่อนเป็นก็มี
สีงตีปั้นโคงเป็นใจ เขาก่ออาเจ้อ
อาฤกษ์ เอางามยามดี เอารสีงตีเป็น
สิริมงคล

นายไกรศรี เข้ามาอย่างนี้ได้ก่อคับ เขายังตั้ง
แต่ต้นเลยได้ก่อคับอาตังแต่เขายักษันแล้วก่อ
เป็นเยี่ยะจะได้

นายหลาน ตั้งแต่ต้น ม่าเดวนั้นรวมรวมไปเลย
จะเอาแบบเป็นหยิ่งแต่งงาน เขาก็ว่าจะเอา
ตียกในกำนเป็นบุญเป็นวาสนา ยกกัน
แล้ว ถ้าว่าจะได้แต่งงานก่อหือคนเม่า
คนแก่ไปขอ

นายไกรศรี แล้วเป็นไส่พิกันจะได้

นายหลาน ไส่พินี้ตะก่อนเป็นว่ามีผี ก่อนว่าผิดผี
เป็นลือกันเป็นหนา แล้วเขาก็ไส่
ผีค้าม ตะก่อนไส่ 3 แอบ มันลือบ่าเหมือน
กันบางแห่ง 7 ถนนบางแห่ง 3 ถนน

นายไกรศรี ไม่เดียวสิ่งมืออยู่ก่อ

นายหลาน มืออยู่คับ อันนั้นเป็นธรรมเนียม
ธรรมเนียมໄพ ธรรมเนียมมัน

นายไกรศรี วันนี้ผู้มาขอคึกษาเรื่องวัฒนธรรม
ของเมืองเรา เกี่ยวกับวิธีแต่งงาน
ของเมืองเรา ขอช่วยเล่าให้ฟังพั่ง
สักหน่อยเดี๋ยวครับ

นายหลาน ผู้มีบ้าน แต่งงานของปั้นบ้าน
ปั้นเมืองนี้ ตามโบราณเมื่อก่อนเพื่อนก็มี
สีที่เป็นโชคเป็นชัย เขาก่ออาเจ้อ
อาฤกษ์ เอางามยามดี เอารสีงตีเป็น
สิริมงคล

นายไกรศรี เราเอาอย่างนี้ได้ไหมครับ เราเรื่ม
ตั้งแต่ต้นเลยได้ไหมครับ ว่าต้องแต่เขารักกัน
แล้วก็เข้าทำอย่างไร

นายหลาน ตั้งแต่ต้น สมัยนั้นรวมรวมไปเลย
จะเอาแบบเป็นหยิ่งแต่งงาน เขาก็ว่าจะเอา
ที่รักในการเป็นบุญเป็นวาสนา รักกัน
แล้ว หากว่าจะแต่งงานก็ให้คนเม่า
คนแก่ไปขอ

นายไกรศรี แล้วเข้าไส่พิกันอย่างใด

นายหลาน ไส่พินี้แต่ก่อนท่านว่า มีผี หากว่าผิดผี
ท่านถือกันเป็นนักเป็นหนา แล้วเขาก็ไส่
ผี ตามแต่ก่อนไส่ 3 รูป นาอิ่มเหมือน
กัน บางแห่ง 7 รูป บางแห่ง 3 รูป

นายไกรศรี เดียวสิ่งมืออยู่ไหม

นายหลาน มืออยู่ครับ อันนั้นเป็นธรรมเนียม
ธรรมเนียมไครธรรมเนียมมัน

นายไกรศรี เงินเป็นอาไปเยี่ยมฯได
นายหลาน เอาไปเป็นเงินคือสำหรับแต่ง
อาไปซื้อหัวหมู ซื้อไก่ สำหรับอาไป
เป็นของว่าเลี้ยงผี ผู้ป่วยต้านธรรมเนียม

นายไกรศรี ผู้ป่วยอยู่ในเรือนแม่นก่อ
นายหลาน อญญาอกเรือน ตามยิดติดตั้งนี้แป้ง
หอยส์สำหรับไว้ผู้ป่วย

นายไกรศรี ประเพณีทางสันก้าแปง ฝันหมู่เชิน
แม่นก่อ หมู่เชินแปงหอยผู้ป่วยไว้ใน
เรือนกว่าตางนอก

นายหลาน ในเรือนมีพระตั้งบนเรือน หอผู้ป่วย
อยู่ต่างนอกบ้าน จังบ้านตางขวาบ้าน
บนตันไม้ เป็นแป้งผาน แป้งหอยไว
แป้งหอยผู้ป่วยอยู่ขึ้น และจะแต่งงานก็ไป
นอก ไปขอไปบอกคำโบราณ บ่าเดียวัน
ก้อยหายไปพ่อง มืออยู่พ่อง

นายไกรศรี ไปบอกว่าใจได
นายหลาน ไปบอกว่าใจนี้ ตามธรรมเนียม
เอ้อลูก เด็กก้มมาษักมาแปงกัน วันนี้มา
บอกให้เจ้าบ่อ บือเจ้าบีกปึกษักษา ห้อเขามี
ความสุข ความสบาย ห้อเขายู่เจริญ
เชากับอก เป็นกำเนืองเรานี้ จันไดจะดี
ก็ว่าอา

นายไกรศรี ก่านวันแต่งงาน เป็นเสียงผี
ผู้ป่วยวันใด

นายไกรศรี เงินเข้าอาไปทำอย่างได
นายหลาน เอาไปเป็นเงินคือสำหรับแต่ง
อาไปซื้อหัวหมู ซื้อไก่ สำหรับอาไป
ท่านเรียกว่า เลี้ยงผี ผู้ป่วยตามธรรมเนียม

นายไกรศรี ผู้ป่วยอยู่ในเรือนใช้ใหม
นายหลาน อญญาอกเรือน ตาม Jarvis ที่ทางนี้ทำ
หอยส์สำหรับไว้ผู้ป่วย

นายไกรศรี ประเพณีทางสันก้าแปงเป็นหมู่เชิน
ใช้ใหม หมู่เชินทำหอยผู้ป่วยไว้ภายในเรือน
หรือว่าข้างนอก

นายหลาน ในเรือนมีพระตั้งบนเรือน หอผู้ป่วย
อยู่ข้างนอกบ้าน มุมน้ำน ทางขวาบ้าน
บนตันไม้ เข้าปลูกเพิง ปลูกหอยไว
ปลูกหอยผู้ป่วยอยู่ตั้งนั้น หากจะแต่งงานก็ไป
บอกไปขอไปบอกตามโบราณ เดียวัน
ค่อยหายไปบ้าน มืออยู่บ้าน

นายไกรศรี ไปบอกว่าอย่างไร
นายหลาน ไปบอกว่า เช่นนี้ ตามธรรมเนียม
เอ้อลูกหลาน ก้มมาษักมาแปงกัน วันนี้มา
บอกให้เจ้าบ่อ พ่อเจ้าบีกปึกษักษาให้เขามี
ความสุข ความสบาย ให้เขายู่เจริญ
เราก็พูดคำมีองของเรานี้แหละ อันไดจะดี
ก็พูดไป

นายไกรศรี ตอนนี้วันแต่งงาน เขาเลี้ยงผี
ผู้ป่วยวันไหน

นายหลวง เลี้ยงวันรุ่งขึ้น แฉ่วันເວາແນ່
ປໍໄດ້ ບາງແທ່ງກີເຂວັນຕື່ແຕ່ງຈານ
ວັນນີ້ແລຍ ຂັນເຂົາເຫີຍຂັນໜຶ່ງ
ເລີຍວັນນີ້ ຫົວໜູກເລີຍ ເມື່ອເຈົ້າ
ວັນນີ້ແລຍ ກ່ອນເນື່ອແລງກົມາແຕ່ງຈານ
ບາງຄົນ 7 ວັນກີເລີຍແລວແຕ່ເຫດຖ່ານ
ແລວແຕ່ຢືນເຂາ 3 ວັນກີໄດ້

นายไกรศรี ແຕ່ງຈານຂອງເມືອງເຂົານີ້ ຂອງໄກຍ
ຮດນ້ຳ ຂອງເມືອງມັດມືອ

นายหลวง ຕາງນີ້ມັດມືອ

นายไกรศรี ເປັນແປ່ງຂອຍໜັກກ່ອນມັດມືອ

นายหลวง ແປ່ງໃບຕີ ບາງຄົນໃບຕີ 5 ຈັ້ນ
7 ຈັ້ນ ຕໍາມຊີຕປະເພີ-ເດີມ ເຮັກວ່າ
ໃບຕີ ເຮັກວ່າມີຄອກມີອາຫານຕ່າງໆ
ເຂົາຕົມ ເຂົາຫນນ ມົກຂຍັງຕ່ອຂ່ອຍໜັງ

นายไกรศรี ດັນຕື່ມມືອແຕ້ໆ ດັນຫຸ່ນ ເປັນກົມາ
ມັດແມ່ນກ່ອ

นายหลวง ໂດຍມາກຄນເຂົາຄນແກ່ເພື່ອເປັນ
ສົຣົມຄລ ວ່າອຍ່າງໄດ້ກີຫອ ເປັນອຍ່າງນີ້
ຄນເຂົາຄນແກ່ ດັນມີຄືລົມີຮຽມ
ມີຫລັກຽຸນມັນຄົງ ດັນແມ່ນວ່າຫຸ່ນໆ
ພ່ອງມີຫລັກມີຽຸນ ເພິ່ນກ່ອງຮ່າງສຽງຕ້ຳ
ມີຫລັກຽຸນກີຫອມັດມືອໄດ້

นายไกรศรี ເຈົ້າສາວອູ່ຕິດໄດ ເຈົ້າປ່າວອູ່ຕິດໄຕ

นายหลวง ເຈົ້າປ່າວອູ່ຕິດກົມືອ

นายไกรศรี ແລ້ວຕານີ້ເວລາມັດມືອຕິດກົນກ່ອລັນ

นายหลวง ມັດຕິດກົນແລຍ ມັດນີ້ຈາຍມືອຊ້າຍ

นายหลวง ເລີຍວັນຄັດອີກວັນ ເວາແນ່
ໄຟໄດ້ ບາງແທ່ງກີເລີຍວັນທີແຕ່ງຈານ
ວັນນີ້ແລຍ ສໍາຮັບໜ້າວໜຶ່ງສໍາຮັບ
ເລີຍວັນນີ້ ຫົວໜູກເລີຍດອນເຂົາ
ວັນນີ້ ຕກເຍັນກົມາແຕ່ງຈານ
ບາງຄົນ 7 ວັນແລວເລີຍ ແລ້ວແຕ່ເຫດຖາກ
ແລວແຕ່ຈາກຈົດຂອງເຂາ 3 ວັນກີໄດ້

นายไกรศรී ແຕ່ງຈານຂອງເມືອງເຮົານີ້ ຂອງໄກຍ
ຮດນ້ຳ ຂອງເຮົາຜູກມືອ

นายหลวง ທາງນີ້ຜູກມືອ

นายไกรศรී ເຂົາທຳອະໄຮກ່ອນຜູກມືອ

นายหลวง ທຳນາຍຄົງ ບາງຄົນກົນໝາຍຄົງ 5 ຈັ້ນ
7 ຈັ້ນ ຕານຈາກົດປະເພີແດີນ ເຮັກວ່າ
ບາຍຄົງ ເຮັກວ່າມີຄອກ ມືອາຫານຕ່າງໆ ມີ
ຂັ້າຕົມ ຂັນນ ພົວໄວຕ່ອຂ່ອຍໜັງ

นายไกรศรී ດັນທີຜູກມືອ ດັນຫຸ່ນກົມາ
ຜູກມືອໃຫ້ໃຫນ

นายหลวง ສ່ວນມາກຄນເຂົາຄນແກ່ເພື່ອເປັນ
ສົຣົມຄລ ວ່າອຍ່າງໄດ້ກີໄທເບີນຂອຍ່າງນີ້
ຄນເຂົາຄນແກ່ ດັນມີຄືລົມີຮຽມ
ມີຫລັກຽຸນມັນຄົງ ດັນທີແພ້ອຍຸ້ນ້ອຍ
ມີຫລັກຽຸນເພິ່ນກ່ອງຮ່າງສຽງຕ້ຳ
ມີຫລັກຽຸນກີໄຫຜູກມືອໄດ້

นายไกรศรී ເຈົ້າສາວອູ່ຕິດໃຫນ ເຈົ້າປ່າວອູ່ຕິດໃຫນ

นายหลวง ເຈົ້າປ່າວອູ່ຕິດກົມືອ

นายไกรศรී ແລ້ວຕອນນີ້ເວລາຜູກມືອຕິດກົນໃໝ່ຄວັບ

นายหลวง ຜູກຕິດກົນແລຍ ຜູກຜູ້ຊາຍມືອຊ້າຍ

แม่สูงเบื้องขวา เอาแหะกันยันก่อน
ก่อนมัดมือเขามีเคาะห์มีภัย
อะหยังก่อบัดเคาะห์เหียก่อน
แล้วใจอ่าจานเป็นคนดักก่อน พอ
ทำพิธีเสร็จแล้วก็ห้องบ่อเจ้าบ่าว
แม่เจ้าบ่าว บ่อเจ้าสาว แม่เจ้าสาว
นามดีเอาลูกเขย ลูกอ้ายหลานชาย
ชำเต้อเอาเงินมาใส่บาท ส่องบาท
บ่อใจเป็นมัดเอาเงินเน้อ เป็นมัด
เอาใจเอาใจ

นายไกรศรี ไอิเร่องไสฟี ไทยเขาน้ำซึ้ง เขาว่า
เขายาลูกสาว ขายคนหนึ่งสินบาท
ชาวนาท ความจริงป่อใจ
นายหลาน อันนี้ผู้คนเคยมี มันบ่อเหมือน
ธรรมเนียมเดากัน ป้อเราเอาเงิน
ไปมัดมือสองสามร้อย เป็นก้าชอนแต่ๆ
ใจมันก็คิมัดเป็นบันสองบัน
ผุ่มไปภาคอีสาน ไปอ่าเกอลำปลาญมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์
นายไกรศรี ไปเยี่ยวยัง
นายหลาน ไปแต่งงานน้อง ทางนั้น เขาก็มีเหมือน
กัน เขาก็หาหมอยาวย เขาก็เรียกยาวย
เขายาวยสมรส กันเข้างายแล้วหาวย
ต้อนบ่ายเขาก็หยุด แล้วหดด้น้ำสังข์พิธีไทย
เอาเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาแล้ว เขานัดเคาะห์
แล้ว ทำขวัญจัดเป็นผัวตัวเมียแล้วมี

ผู้หญิงมือขวา เอามือใกล้กันไว้ก่อน
ก่อนผูกมือเขามีเคราะห์มีภัย
อะไรก็บัดเคราะห์เสียก่อน
แล้วใช้อ่างารย์เป็นคนผูกก่อน พอ
ทำพิธีเสร็จแล้วก็เรียกพ่อเจ้าบ่าว
แม่เจ้าบ่าว พ่อเจ้าสาว แม่เจ้าสาว
มาผูกเอาลูกเขย ลูกชาย หลานเขย
นางครั้งก็เอาเงินมาใส่ 1 บาท 2 บาท
ไม่ใช่เขายกเอาเงินนัง เขายก
เอาโชคเอาชัย

นายไกรศรี ไอิเร่องไสฟี ไทยเข้าไม่ทราบ เขาว่า
เรายาลูกสาว ขายคนหนึ่งสินบาท
ย์สินบาท ความจริงไม่ใช่
นายหลาน เว่องนี้ผู้คนเคยมี มันไม่เหมือน
ธรรมเนียมเดียวกัน หากเราเอาเงิน
ไปผูกมือสองสามร้อย เขาก็ชอนจริงๆ
น้ำใจก็อย่างผูกเป็นพันสองพัน
ผุ่มไปภาคอีสาน ไปอ่าเกอลำปลาญมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์
นายไกรศรี ไปทำไม้
นายหลาน ไปแต่งงานน้อง ทางนั้น เขาก็มีเหมือน
กัน เขาก็หาหมอยาวย เขาก็เรียกยาวย
เขายาวยสมรส กินข้าวเช้าแล้วหาวย
ต้อนบ่ายเขาก็หยุด แล้วหดด้น้ำสังข์พิธีไทย
เอาเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาแล้ว เขานัดเคาะห์
แล้วทำขวัญจัดเป็นผัวตัวเมียแล้วมี

<p>ข้อปฏิบัติแล้วจะได้มั่งมีเงินทอง อย่างนี้แล้ว มั่ดมือแล้ว บ้าแบนปืนออง ผู้มีหลักฐานคนเฝ่าคุณแก่มั่ดมือ</p> <p>นายไกรศรี มันกี้เหมือนเมืองเขา นายหลาน ผมไปจากเชียงใหม่ แม่ฝากเงินไป สีร้อย ไปมัดมือแทนแม่ ผมสีร้อย น้องแคมสองร้อย คนหนึ่งสามร้อย ผูกมือทำขวัญไปมัดมือ มัดเออนอังถุง ที่นี้เขากว่า เอาเงินไปทำไวมากมาย ผมนอกรว่าเอาไว้ห้อเขากำบุญ เพื่อเป็น^๑ ทุนทำมาค้าขาย บ้อเจ้าสาวอกรว่าไม่ ต้อง เรษมาทางไกล สหุยมากแล้ว คืนเงินหมดตึงพันสอง บ่ออาสาสตางค์ นีก์แสดงว่าเขามีจิตใจมีระเบียบดี ไม่เห็นแก่เงินทอง ตามระเบียบมัน ไม่ใช่เงินทอง เอาเพียงลูกอ้าย หลานจาย เขาว่าอย่างอัน เมืองเห็นอ ก็มี</p> <p>นายไกรศรี เมืองเขา มีหมอก่อ หม้ออย่างว่านนี้ นายหลาน หม้อทำขวัญนั่นนา</p> <p>นายไกรศรี ใจไไฟ</p> <p>นายหลาน ใจคันแก่คันแก่คันไดเกยก็อาคนนัน เป็นปากเป็นสิริมงคล</p> <p>นายไกรศรี จะอันวันนี้เขายจะเริ่มพิธีแต่งงาน</p>	<p>ข้อปฏิบัติแล้วจะได้มั่งมีเงินทอง อย่างนี้แล้วผูกมือ พ่อแม่พี่น้อง ผู้มีหลักฐานคนเฝ่าคุณแก่ผูกมือ</p> <p>นายไกรศรี มันกี้เหมือนเมืองเรา นายหลาน ผมไปจากเชียงใหม่ แม่ฝากเงินไป สีร้อย ไปผูกมือแทนแม่ ผมสีร้อย น้องแคมสองร้อย คนหนึ่งสามร้อย ไปผูกมือทำขวัญ เอาอังสะไก ที่นี้เขากว่าเอาเงินไปทำไวมากมาย ผมนอกรว่าเอาไว้ให้เขากำบุญ เพื่อเป็น^๑ ทุนทำมาค้าขาย พ่อเจ้าสาวอกรว่าไม่ ต้อง เรษมาทางไกล สหุยมากแล้ว คืนเงินหมดหั้งพันสองร้อยบาทไม่อาสาสก- สตางค์นีก์แสดงว่าเขามีน้ำใจมีระเบียบดี ไม่เห็นแก่เงินทอง ตามระเบียบมัน ไม่ใช่เงินทอง มันเป็นเรื่องเราได้ลูกเขย หลานเขย เขาว่าอย่างนั้น เมืองเห็นอ ก็มี</p> <p>นายไกรศรี เมืองเรามีหม้อใหม่หม้ออย่างว่านนน นายหลาน หม้อทำขวัญใช่ใหม่</p> <p>นายไกรศรี ใช้ไคร</p> <p>นายหลาน ใช้คันแก่ คันแก่คันใหญ่เคยก็อาคนนัน เป็นปากเป็นสิริมงคล</p> <p>นายไกรศรี อย่างนั้นวันนี้เราจะเริ่มพิธีแต่งงาน</p>
---	--

ฯลฯ

เมื่อรับรวมข้อมูลแล้วก็นำข้อมูลมาจำแนกประเภทตามบทที่ 4 ที่จะกล่าวต่อไป

นัยหาที่พนในการเก็บข้อมูล

1. วิทยากรไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้ร่วบรวม ทำให้ขาดความร่วมมือในการเก็บข้อมูล
 2. ผู้ร่วบรวมข้อมูลไม่เข้าใจภาษาของวิทยากร
 3. วิทยากรเห็นใจอย่างเดียว หรือบางครั้งห่วงแหนวิชาชนาญอย่างเดียว
 4. นัยหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่เตรียมไปชาดตกบกพร่อง เช่น ไม่มีฟิล์ม ถ่านที่ใช้สำหรับเครื่องบันทึกเสียงหมด
 5. นัยหาความปลดภัยของผู้เก็บข้อมูล
 6. นัยหาเรื่องความไม่สะดูก่อน ๆ เช่น ที่พัก อาหาร ฯลฯ
- สติธ ทอมพ์สัน (Stith Thompson)¹ ได้สรุปการรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอน ดังนี้คือ
1. ทำแผนที่ ๆ จะเก็บ แผนที่ของสถานที่ ๆ จะเก็บข้อมูล
 2. ทำบรรณานุกรม (bibliographies) ข้อมูลที่เก็บได้ เช่น
- สุภาษิต 25 บท
ปริศนาคำทาย 62 บท
นิทาน
- นิทานคดิ 13 เรื่อง
 - นิทานมุขตลก 11 เรื่อง
 - นิทานทรงเครื่อง 6 เรื่อง
 - นิทานประวัติ 3 เรื่อง
- ฯลฯ
3. ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ พื้นภูมิของตำบล หรือหมู่บ้านที่เก็บข้อมูล
 - 4 ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยากร

แหล่งเก็บข้อมูลของคดิชาวบ้าน (archives)

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางคดิชาวบ้านมาได้แล้ว ก็จะต้องนำมาเก็บรวมกันไว้ ถ้าข้อมูลมาก พอกว่า ก็จะต้องเป็น archive ซึ่งเป็นแหล่งหรือสถานที่ ๆ จะเก็บข้อมูลคดิชาวบ้านโดยตรง เพื่อเป็นแหล่งสำหรับคนค้นคว้าและเก็บรักษาสู่ข้อมูลทางคดิชาวบ้านโดยเฉพาะ² ใน การจัดข้อมูลทางคดิชาวบ้านเพื่อเข้าในแหล่งเก็บข้อมูลของคดิชาวบ้าน (พิพิธภัณฑ์ทางคดิชาวบ้าน) นั้นจะต้องค่อนข้างจากการรวบรวม เป็นขั้นตอน คือ³

¹ Stith Thompson, *The Four Symposia on Folklore*, p. 2.

² Maria Leach, *The Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend*, Vol. I p. 71.

³ Stith Thompson, *The Folktale*, p. 406.

1. การรวบรวมข้อมูล (collecting)
2. การจำแนกข้อมูล (classifying)
3. การจัดหมวดหมู่ (cataloguing)
เมื่อจัดหมวดหมู่เสร็จแล้วก็อ เพื่อจุดมุ่งหมายสำคัญที่สุด ได้แก่
4. ศึกษาข้อมูลในเชิงต่าง ๆ คือ
 - 4.1 ศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (comparative method)
 - 4.2 สังเคราะห์หาเหตุผลต่าง ๆ (synthesizing all the results)นอกจากการศึกษาข้อมูลในเชิงต่าง ๆ แล้ว ข้อสำคัญของการศึกษา ก็คือ
5. วิจัชณ์คุณค่า
6. สามารถนำไปใช้ได้

